

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

PRIZONIZACE

PRISONIZATION

Bakalářská práce: 10-FP-KSS- 4039

Autor: Vojtěch Šivák

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Květuše Sluková Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
65	0	0	28	12	2

V Liberci dne: 20.4.2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Vojtěch Šivák
adresa: Zlatá 17, 357 51 Kynšperk nad Ohří
studijní obor (kombinace): Penitenciární péče
Název BP: **Prizonizace**
Název BP v angličtině: **Prisonization**
Vedoucí práce: Mgr. Květuše Sluková
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 1. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Vojtěch Šivák

Datum: Podpis:

Název BP: PRIZONIZACE

Vedoucí práce: Mgr. Květuše Sluková

Podpis:

Cíl: Cíl: popis skutečné souvislosti s prizonizací.
adaptace na výkon trestu
udržování rodinných vztahů
vliv rodinného zázemí

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazníkové šetření, pozorování, analýza dokumentů.

Literatura: ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana, kriminologický pohled na terciární prevenci*. 1 vyd. Praha: PAČR, 2005. ISBN 80-7251-207-2
SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. I. díl. Sociálně patologické jevy*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2001. s. 47 ISBN 80-7083-494-3
SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. II. díl. Sociálně patologické jevy*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2001. s. 47 ISBN 80-7083-494-3
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-718-678-0
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby 2. díl*. 1 vyd. Liberec: TUL, 2003. 102 s. ISBN 80-7083-703-9
VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby II. díl*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003. 102 s. ISBN 80-7083-703-9

Čestné prohlášení

Název práce: Prizonizace
Jméno a příjmení autora: Vojtěch Šivák
Osobní číslo: P08000197

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 20.4.2011

Vojtěch Šivák

Poděkování

Děkuji vedoucí své práce Mgr. Květuši Slukové Ph.D. za její rady a podnětné připomínky k tomuto textu. Děkuji rovněž za čas, který mi po celou dobu tvorby bakalářské práce věnovala.

Název bakalářské práce: Prizonizace

Název bakalářské práce: Prisonization

Jméno a příjmení autora: Vojtěch Šivák

Akademický rok odevzdávání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Květuše Sluková, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zabývala problematikou prizonizace. Jejím cílem bylo zjistit, jak se uvězněný jedinec adaptuje na podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Předmětem zkoumání bylo sledování vlivu uvěznění na psychiku vězněné osoby, jaký postoj k uvěznění má vězněná osoba. Práci tvořily dvě základní části. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí prezentace odborných zdrojů popisovala a objasňovala základní pojmy a skutečnosti z oblasti vězeňství. Praktická část zjišťovala pomocí metod dotazníkového šetření, pozorování a analýzy dokumentů, jak na odsouzené osoby uvěznění působí a jak je prožívají. Průzkum proběhl koncem roku 2010 mezi 70 odsouzenými. Výsledky dotazníkového šetření potvrdily předpoklad, že 66% prvotrestaných odsouzených osob, kteří mají délku trestu delší než 3 roky, je více ohroženo prizonizací. Osoby vícetrestané, které stráví ve výkonu trestu odnětí svobody více jak 3 roky, se v 70 % adaptují na podmínky výkonu trestu. Dále výsledky ukazovaly na to, že vlivům prizonizace podlehne víceméně každý odsouzený. Vícetrestané osoby jsou se životem ve vězení spjati a znají různých efektivních strategií rozvíjených v rámci vězeňské subkultury, které jim pomáhají přežít. Za největší přínos bakalářské práce bylo možno považovat zjištění, že se v praktické části potvrdily některé zkoumané aspekty tak, jak je uvádí odborná literatura a jak jsem je uvedl v teoretické části. Veškerá zjištění určitě uplatním i při výkonu práce vychovatele, ať se týkají teoretických znalostí nebo praxí ověřenými výsledky.

Klíčová slova: trest, odsouzený, vězení, adaptace, prizonizace, ideologizace, institucionalizace.

Title of thesis:	Prisonization
Name and Surname:	Petr Holý
Academic year submitting thesis:	2010/2011
Thesis Supervisor:	Mgr. Kvetuse Slukova, Ph.D.

Annotation: This thesis dealt with the issue of Prisonization . Its aim was to determine how the prisoner adapts to the conditions of imprisonment. The subject of the research was to monitor the impact of incarceration on the psyche of prisoner. What attitude has prisoner to his arrest. The work consisted of two basic parts. Theoretical part, What with help of a professional resources described and explained the basic concepts and facts from the prison service. Practical Part examined using questionnaire, observation and document analysis, how incarceration influences the sentenced person and how is their experience. The survey was conducted in late 2010 between 70 convicts. The results of the survey confirmed the assumption that 66% first-time convicted persons who have had a sentence longer than 3 years were at greater risk of prisonization. Multiple-time convicted persons who were serving sentence longer than 3 years had 70% adaptation to the conditions of incarceration sentence. Furthermore, the results showed that more or less every person succumbs to influence of prisonization. Multiple-time convicted persons are connected to live in a prison and they are knowledgeable about various effective strategies developed within the prison subculture which help them survive. The greatest benefit of My thesis can be considered finding that the practical part of the surveyed confirmed some aspects as the professional literature, and as I said in the theoretical part. I will exercise all my finding in my work of jail guard. Both theoretical and years tested results.

Keywords: punishment, prisoner, prison, adaptation, prisonization, ideologization, institutionalization.

Obsah

OBSAH.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
Úvod.....	10
1 OBECNĚ K POJETÍ TRESTU A TRESTÁNÍ.....	13
1.1 ZÁKLADNÍ FUNKCE TRESTU A JEHO CÍLE	13
2 ÚČEL TRESTU	15
2.1 FUNKCE TRESTU	15
2.2 HISTORICKÝ VÝVOJ TRESTU A TRESTÁNÍ.....	16
2.2.1 <i>Starověk</i>	16
2.2.2 <i>Feudalismus</i>	17
2.2.3 <i>Osvícenství</i>	19
2.3 NÁPRAVA PROVINILCŮ VE VĚZENÍCH	20
3 ÚČEL TRESTU V ČESKÉ REPUBLICE	22
4 RŮZNÉ DRUHY ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ A JEJICH REÁLNÝ VÝCHOVNÝ EFEKT	23
5 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	27
5.1 TYPY VĚZNIC	27
5.2 ZVLÁŠTNOSTI V DIFERENCIACI MLADISTVÝCH ODSOUZENÝCH	30
6 PRIZONIZACE	31
6.1 INSTITUCIONALIZACE	32
6.2 IDEOLOGIZACE	32
PRAKTICKÁ ČÁST	36
6.3 METODOLOGIE PRŮZKUMU	36
6.3.1 <i>Cíl praktické části</i>	37
6.3.2 <i>Stanovení předpokladů</i>	37
7 VÝBĚR VZORKU.....	38
8 POUŽITÉ METODY.....	40
8.1 METODA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	40
8.2 METODA POZOROVÁNÍ	40
8.3 ANALÝZA DOKUMENTŮ	41

8.4	METODA ROZHOVORU.....	41
9	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO PRŮZKUMU.....	43
9.1	PRVOTRESTANÍ.....	43
9.2	VÍCETRESTANÍ	50
9.3	ANALÝZA DOKUMENTŮ	56
9.3.1	<i>Kazuistika .....</i>	<i>56</i>
9.4	ANALÝZA DAT	58
9.5	VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ.....	61
	ZÁVĚR.....	63
	NÁVRH NA OPATŘENÍ.....	66
	POUŽITÁ LITERATURA	67
	PŘÍLOHY	- 1 -
	SEZNAM PŘÍLOH	- 1 -

Teoretická část

Úvod

Lidská společnost se skládá z jednotlivců, kteří pak časem vytvoří rodinu a přivedou na svět potomky. Během svého vývoje a života se zdokonalují, ať již sami nebo s pomocí svých nejbližších. Každý rodič se snaží své potomky vychovat, jak nejlépe umí a vštěpovat jim zásady platné pro život a vychovat z nich slušné lidi, kteří budou respektovat platné normy. Někdy se ale stane, že i přes toto všechno úsilí se něco pokazí a někteří z nich tyto zásady poruší. Také se stává, že sami rodiče nejsou dostatečně vybaveni a ani nejsou schopni poskytnout správné informace a pevné citové zázemí. Mnoho volnosti, nuda, nezáměr o ně, někdy alkoholismus nebo násilí v rodině se neobejde bez následků. Dostaví se zvědavost, touha zkusit něco zakázaného a mnoho dalších příčin, které nás mohou svést. Neschopnost přizpůsobit se stále měnící se realitě kolem nás, nedodržování konkrétních společenských norem a pravidel, i když jim byly během jejich socializace vštěpovány.

Není to jednoduché, ale přesto každý z nás má své místo ve společnosti, životní priority, hodnoty, představy a cíle. Během života musíme zdolat mnoho překážek a sami si volíme jakou formou. Cesta je to složitá a komplikovaná, ale musíme jí zdolat a rozhodovat se sami. Sami si zvolíme, kterým směrem se vydáme, jestli tím, který nám říká o dodržování určitých pravidel nebo tím, který pravidla nedodržuje. Ale potom musíme počítat se sankcemi a zvážit také následky svého počínání. Je to svobodné rozhodnutí každého z nás a následky svého počínání si nese také každý sám.

Většina z nás žije normální život se svými starostmi a problémy, které musí řešit v rovině obecně platných pravidel a ví, že bez vlastního přičinění nic nezíská. Jsou mezi námi také lidé, kteří žijí na úkor společnosti nebo jiných lidí nebo dokonce porušují jejich svobodu. Každá společnost má svá pravidla a normy, proti kterým se někteří jedinci se provinili někdy i závažným způsobem.

V tuto dobu přichází od společnosti sankce v podobě trestu. Je na soudci, aby zhodnotil míru přečinu, veškeré okolnosti trestného činu a stanovil trest. Pak si provinilec odpyká trest v některé instituci pro výkon trestu odnětí svobody – v některé z věznic.

Společnost tímto způsobem izoluje jedince, kteří se provinili. Cílem izolace je zabránit odsouzenému páchat další trestnou činnost. Někteří si odpykávají trest za nedbalostní trestné

činy, jiní za závažnější trestnou činnost. Odborní zaměstnanci ve věznicích se snaží o jejich nápravu během výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS) a o jejich následné zařazení do společnosti. Výkon trestu odnětí svobody je ve společnosti ukládán těmto jedincům ze dvou důvodů. V první řadě je tímto způsobem izoluje od jedinců, kteří se chovají řádně. Na druhé straně se snaží o jejich nápravu a následné zařazení do společnosti. Bohužel se ale zároveň v těchto institucích tvoří poměrně velké semknuté skupiny jedinců, které spojuje právě protispoločenské chování. Odsouzený se musí na vězeňské prostředí adaptovat a přijmout způsob života, který je v tomto kolektivu daný. Toto zapříčiňuje jev, který se nazývá prizonizace. Vzniká v důsledku uvěznění a v prostředí institucí pro výkon trestu odnětí svobody. A právě prizonizací se budu ve své bakalářské práci zabývat.

Nyní již před námi stojí odsouzený, který se má napravit a po té zařadit do společnosti, ve které bude fungovat, aniž by se vracel ke kriminálnímu chování. Zároveň se však musí vyrovnat s tím, co provedl i s trestem, který mu společnost za jeho čin uložila. Ztrácí postavení svobodného člověka, který má ale svou minulost, styl života, své hodnoty a postoje ke světu. V institucích pro výkon trestu odnětí svobody se setkává s dalšími odsouzenými, se zaměstnanci a s prostředím těchto zařízení. To vše na jedince ve výkonu trestu působí a také ovlivňuje.

Pobyt ve výkonu trestu každého odsouzeného poznamená. Některé věci lze snad považovat za přínosné, jiné za ochuzující. Odsouzení nám mohou sami odpovědět na otázky a sdělit, jaký je jejich úhel pohledu, jak se jim v zařízení pro výkon trestu žije.

Každý odsouzený se na vězeňské prostředí adaptuje, tzn., že přijme pravidla daná v institucích pro výkon trestu odnětí svobody a přejímá různé vzorce chování k „přežití“. Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jak probíhá prizonizace u vybrané skupiny vězněných osob s ohledem na věk, sociální skupinu, počet věznění, délku trestu, na vnější citové vazby a rodinné zázemí, jak se vězněná osoba dokáže adaptovat na podmínky života ve vězení a jaký vliv na něho prizonizace má. Negativním projevem prizonizace ale je, že si vězněná osoba zvykne na institucionalizovaný život a po propuštění na svobodu není schopna žít a rozhodovat o sobě samostatně. Týká se to hlavně odsouzených s dlouhodobými tresty nebo odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně.

Předmětem zkoumání je zjistit, jak na odsouzené působí prizonizační vlivy, jaký vliv na psychiku jedince uvěznění má a jaký postoj k samotnému uvěznění má vězněná osoba. Na základě výpovědí odsouzených bych chtěl zjistit i prognózu dalšího vývoje, zda se vrátí ke kriminálnímu chování nebo zda se po návratu z VTOS zařadí do běžného života společnosti.

V teoretické části se v první části zmíním obecně o pojetí trestu a trestání, o základních funkcích trestu a jeho cílech. Ve druhé části popíši účel a funkci trestu, historický vývoj trestu a trestání, historii vzniku věznic, vyjmenuji jednotlivé věznice, jak postupně vznikaly, a seznámím vás s vývojem zacházení s odsouzenými v jednotlivých historických dobách. Ve třetí a čtvrté části zmíním účel trestu v České republice a možnost alternativních trestů v našem státě. V páté části mé bakalářské práce se budu zabývat výkonem trestu odnětí svobody v dnešní době, seznámím s jednotlivými typy věznic, se životem vězněných osob, a v šesté samotnou problematikou prizonizace.

V praktické části budu u vzorku asi 70 odsouzených metodou dotazníkového šetření, pozorováním a analýzou dokumentů zjišťovat, jaký vliv má uvěznění jedince na jeho psychiku, jaký vliv má rodinné zázemí a udržování rodinných vztahů, a jaký postoj k samotnému uvěznění vězněná osoba má. Chtěl bych využít metody rozhovoru, abych zjistil, jak odsouzení vnímají své uvěznění, jestli si uvědomují své provinění vůči společnosti a svým rodinám. Jestli si dovedou vážit jejich pomoci, a jaké mají představy o životě po svém propuštění na svobodu.

Předpokládá se, že u prvotrestaných odsouzených, kteří mají délku trestu delší jak 3 roky, je 66% z nich více ohroženo prizonizací. Budu sledovat, zda udržují vnější kontakty s rodinou formou návštěv, korespondence a telefonních hovorů. Dále, zda mají zájem zapojovat se do zájmových a pracovních aktivit, a zda mají zájem využívat nestandardní návštěvy.

U vícetrestaných odsouzených lze předpokládat, že 70% osob, které stráví ve výkonu trestu odnětí svobody více jak 3 roky, se adaptují na podmínky trestu. Zde budu rovněž sledovat, zda udržují vnější kontakty se svými blízkými a zda mají snahu dělat něco pro to, aby byli propuštěni na svobodu dříve na tzv. „půlku“ (podmínečné propuštění).

1 Obecně k pojetí trestu a trestání

Kruchta (2005, s. 184-185) se vyjadřuje k pojetí trestu a trestání v tom smyslu, že „každá lidská společnost si vytváří určitý systém způsobů reagování na situace, kdy nejsou dodržovány nebo jsou porušovány její základní normy a hodnoty a kdy je ohrožena samotná její existence či fungování. Je tomu tak i v případě pachatelů trestných činů, kteří svým chováním ohrožují systém hodnot společnosti, normy společenského soužití a fungování společnosti. Názory na tresty a způsoby trestání, dále postoj k pachatelům trestné činnosti a způsoby zacházení s nimi vždy odráží kulturní i ekonomickou úroveň společnosti, včetně vztahu společnosti (určitého státu) k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám. Ve způsobu reagování společnosti na trestné činy zaujímá významné místo systém sankcí, reprezentovaný trestním právem. Trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní druhy chování, přiřazuje jim více či méně odpovídající sankce a stanovuje pravidla a podmínky jejich aplikace. V trestním právu jsou obsaženy nejpodstatnější hodnoty společnosti chráněné státem. Porušuje-li jedinec tyto hodnoty (např. zdraví spoluobčana nebo pravidla v oblasti ekonomického fungování společnosti) naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Na jeho chování je pak reagováno trestem, který představuje právní následek trestného činu“.

1.1 Základní funkce trestu a jeho cíle

Sochůrek uvádí (2008, s. 11) že „trest je jedním ze základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventní jednání, přičemž systém trestů je vymezen sociálními normami, zejména právem.

Trest by měl být pro zločince neúměrným rizikem ve smyslu vysoké pravděpodobnosti dopadení a neodvratnosti odsouzení.

Měl by být pro pachatele:

- citelný,
- až na výjimky jistý,
- následovat co nejrychleji po provinění.

V penologickém chápání má trest dvě základní roviny: ochranu společnosti před pachateli trestných činů, korektivní úlohu neboli kompenzaci (nápravu pachatelů“).

2 Účel trestu

Dále Sochůrek uvádí (2008, s. 12): „*trest chápán jako ochrana společnosti před kriminalitou.*

Vznikají tak základní okruhy problémů a přístupy k chápání trestu odnětí svobody, ze kterých vyplývají následující otázky:

- *je trest cílem sám o sobě nebo prostředkem k dosažení nápravy pachatele*
- *jaký je vztah mezi délkou trestu a závažností trestného činu*
- *jaký je vztah délkou trestu a nebezpečností pachatele*
- *jaký je vztah mezi délkou trestu a dosažením nápravy pachatele*
- *jaký je vztah mezi morálkou společnosti a jejími zákony*

2.1 Funkce trestu

➤ *Retributivní teorie (teorie odplaty)*

Trest je zrcadlovým odrazem spáchaného trestného činu. Účelem trestu je spatřování v újmě pachatelů, který se ze své svobodné vůle dopouští trestného jednání a musí si být vědom případných následků.

➤ *Teorie odstrašení*

Jejím základem je snaha odradit pachatele (i potencionální – tzv. negativní generální prevence) a potažmo celou veřejnost (tzv. pozitivní generální prevence) od páčání trestných činů

➤ *Nápravná (rehabilitační) teorie*

Cílem trestu, jako délky a diferencovaného přístupu je poskytnout odsouzenému dostatečný čas a formy zacházení (dnes i léčebného) k jeho k následnému odklonu od kriminální kariéry (tzv. korektivní význam trestu)

➤ *Eliminační (vylučovací) teorie*

Za cíl potrestání považuje kratší, delší či trvalou izolaci pachatele od společnosti, která mu účinně brání páchat trestnou činnost

➤ *Restituční (kompenzační teorie)*

Základem přístupu ovlivňovaných touto koncepcí jsou ohledy na oběť nebo pozůstalé oběti, tzn. viktimologické (viktimologie = věda o oběti) chápání pojetí trestu od trestu alternativních až po odškodnění.

➤ *Směšené teorie*

Mnoho států uplatňuje ve své trestní politice smíšené přístupy výše zmíněných teorií ve více či méně vhodné kombinaci jejich vybraných prvků. Smíšené teorie jsou uplatněny i v zákonu o trestu odnětí svobody platném v ČR“.

2.2 Historický vývoj trestu a trestání

Tak jak probíhal historický vývoj lidstva, prošel určitým vývojem i trest a trestání.

2.2.1 Starověk

Dle Černíkové (2005, s. 27 -30) „*stát prosazoval svou výlučnou trestně právní autoritu povolna. K omezování krevní msty (znak rodové společnosti) přispělo organizování městských států. Trest je ovládán filozofií odplaty a odstrašení. Pachatel je postižen stejným způsobem (taliter), jakým sám zasáhl postiženého, tedy dle zásady „oko za oko, zub za zub“.* Vedle toho se prosazují tresty talonického charakteru, kdy se odplata stává pouze symbolem spáchaného činu.

Již ve 2. století před naším letopočtem se uplatňuje též tzv. legální kompozice (kompenzace), kdy dochází k odškodnění oběti majetkovou náhradou.

Od sankcí sakrálních, jež měly působit pouze odstrašujícím způsobem, přechází starověká společnost při trestání pachatelů k uplatňování rozličných forem trestu, které vyhlášovala státní autorita. Nalézáme zde zejména trest smrti, tresty mrzačící a velmi početné tresty majetkové.

Realizace trestu smrti pramení ze stupně závažnosti spáchaného deliktu, vliv má i společenské postavení pachatele (od stětí mečem až po zahrabání zaživa či naražení na kůl). Mrzačící tresty jsou postaveny na analogii se spáchaným činem (za pomluvu vyříznutí jazyka apod.).

Trest odnětí svobody v nynější podobě nebyl v nejstarším období uplatňován. Souvisí to patrně s hospodářskými obtížemi občin a měst při zřizování věznic, udržování dozorčího personálu a při zajišťování výživy vězňů. Charakteru trestu na svobodě se určitým způsobem blížilo zotročení pachatele nebo vyhnání z obcí.

Římské právo zná otroctví pro dluhy, později otroctví z trestu. Rozsudkem trestního soudu se odsouzený stal státním otrokem a musel pracovat v dolech nebo na jiných veřejných pracích. Z období římského impéria pocházejí též první rozsáhlejší zmínky o věznicích. V té době však bylo vězení pojímáno spíše jako zajišťovací vazba. Uplatnění nalezlo rovněž při výkonu trestu smrti hladem. Zpočátku nebyly pro vězení vyhrazeny nebo stavěny ani žádné speciální prostory. K naplnění jejich účelů sloužily i církevní objekty (zde hrál roli i určitý prvek převýchovy ve smyslu christianizace).

2.2.2 Feudalismus

V raně feudálním období přežívá závislost na obyčejích předstátní společnosti, jež jsou však v této době aplikovány v zájmu vládnoucí třídy feudálů. Stopy přežitků předstátní společnosti nalézáme jak v systému a způsobu výkonu jednotlivých trestů, tak i v soukromém charakteru trestního práva.

V Čechách jsou užívány tresty smrti, tresty mrzačení, pokuty, plen, ztráta cti. Zachován zůstává jistý symbolismus. Stopy kolektivního výkonu trestu smrti se objevují ještě ve 12. a 13. století (kamenování celou osadou dle Statut Konrádových). Dominující soukromá msta je postupně omezována a nahrazována placením náhrady za způsobenou škodu nebo výkupem z krevní msty, tzv. wergeldem (pokutou za usmrcení svobodného člověka).

V poslání trestu převažuje nadále účel odstrašení, jakož i preventivní působení. Mnohé tresty plní funkci eliminační (věznění, potupné označení cejchem). S počátky nápravného působení se setkáváme zejména u krátkodobých trestů spojených s odnětím svobody, u trestů peněžitých či nucených prací.

V charakteru uvěznění převažovalo na dlouhou dobu zabezpečovací či administrativní pojetí. Jako určitý trest pro privilegované společenství začala církev používat dočasné umístění ve strohých klášterních podmínkách. Postupně vyústíje užívání uvěznění v alternativu k tradičním trestům (k popravě či jiných fyzickým trestům), což mělo „ospravedlnit“ velice kruté poměry. Uvěznění bylo humánnějším postupem, nezbavovalo člověka života a nebyla dotčena ani jeho fyzická integrita.

Existenci vězení (dočasná či doživotní) v českých zemích dokládají městská práva. V té době nalézá trest vězení již širší uplatnění. Délku jeho výkonu stanoví zákon (např. 14 dnů za urážku cti), mnohdy záleží na volné úvaze soudců. Systém vězení není jednotný. Podle zřizovatelů lze vězení rozčlenit na vězení církevní (klášterní, inkviziční, kajícíků) hradní, vojenská (káznice, trestnice), panská aj. Výběr druhu vězení ovlivňovala mj. příslušnost pachatele ke stavu a závažnosti provinění.

- ***Šlechtická vězení** se nacházela např. na Pražském hradě (Černá věž pro potrestání lehčích provinění, Daliborka pro potrestání provinění závažnějších). Politicky nebezpeční vězni bývali na rozkaz krále uvězněni na královských hradech (Křivoklát, Přimda aj.), později na některé pevnosti v cizině (Budín, Komárno aj).*
- ***Městská vězení** byla pro bohaté měšťany zřizována přímo na radnici nebo v městské věži. Městská chudina si trest odpykávala za horších podmínek v tzv. šatlavě (na Moravě – šerovna). Vězení pro výkon nejtěžších trestů se nacházela většinou v podzemí, ve sklepení radničních domů.*

Specificky bylo pojato vězení pro dlužníky. Vedle dvou dlužnických vězení (na Pražském hradě a v Hradci Králové) existovala i smluvní forma ručení za závazky osobní svobodou – tzv. ležení. Dlužník i se svou čeledí musel po věřitelově vybídnutí pobývat v hostinci, dokud nesehnal peníze potřebné pro splácení dluhu.

Vzrůstající pochybnosti ohledně odstrašujícího účinku tělesných trestů představují pouze jeden z důvodů, proč si trestání začalo osvojovat nové formy. Odsouzení počali být postupně vnímáni též jako významný zdroj práce, jenž by měl být produktivně využit. Kolem roku 1500 se v oblasti Středozemního moře objevují nucené práce (galeje), jež představují určitý předstupeň dnešního pojetí trestu odnětí svobody. Česku trestní soudy posílají koncem 16. století odsouzené na stavby pevností proti Turkům a na galeje na Dunaj. Postupně dochází též k deportacím odsouzených z Anglie do Ameriky, kde zákonná úprava dovolovala místo trestu smrti uložit trest deportace. Po americké revoluci byli vězni prodáváni plantážníkům v západní Indii anebo jihoamerických státech, kde pracovali spolu s otroky z Afriky. Po objevení kontinentu pokračuje až do poloviny 19. století vyvážení odsouzených do

Austrálie. Trestanecké kolonie se stávají součástí způsobu realizace uvěznění v mnoha dalších zemích včetně Francie, Itálie, Ruska, Mexika a Řecka.

2.2.3 Osvícenství

Nová ideologie trestání se prosazuje až s nástupem osvícenství. Reformní návrhy přicházejí od představitelů tzv. klasické trestněprávní a kriminologické školy, jež je spojována se jmény významných filozofů a reformátorů – CH. S. Montesquieu, F. M. Voltaire, D. Diderot, C. B. Beccaria či J. Bentham. Ústřední myšlenku vyjadřuje požadavek humanizace trestu a trestání.

Filozofie osvícenství přichází s myšlenkou humanizace trestu a trestání. Východiskem bylo tzv. přirozené právo a filozofie se navrácela k přírodě a k jejím přírodním zákonům. Jako první kritizuje Thomas More trestní systém, především nepřiměřenost některých trestů vzhledem k společenské nebezpečnosti. Francouzský právník a filozof Montesquieu formuloval požadavek právní jistoty a zákonnosti, nezávislosti soudců, zásadu proporcionality mezi trestem a trestným činem a především nutnost výchovné funkce trestu. Osvícenci apelují na to, aby byla v zákoně zakotvena i určitá ochrana pachatele. Především hlásají právo na život člověka jako základní občanské právo. Pro koncepci trestního práva vytvořili tyto zásady:

- 1. žádný trestný čin bez zákona, to v podstatě znamená, že čin, který není uveden v zákoně, není trestným činem,*
- 2. žádný trest bez zákona, to znamená, že pachatel může být potrestán jen takovým trestem, který je uveden v zákoně.*

Na této osvícenské filozofii pak stavěla tzv. klasická škola. Za jejího zakladatele je považován italský markýz Cessare Beccaria (1738 – 1749). Napsal dílo „O zločinech a trestech“. Vycházel z požadavků úměrnosti mezi trestem a trestným činem. Beccaria byl odpůrcem krutých trestů a trestu smrti. Účelem trestu podle něj není způsobovat utrpení, ale ochránit společnost. Byl přesvědčen, že v případě stejných trestných činů by měl následovat stejný trest, tedy požadoval alespoň formální spravedlnost. Těmito myšlenkami bylo ovlivněno i zákonodárství osvícenského absolutismu. Dochází ke kodifikacím trestního práva, tzv. zákoníky, ve kterých se odráží zásada proporcionality (úměrnost mezi nebezpečností trestního činu trestem) a zákonnosti. Klasickým případem takového zákona je Všeobecný zákoník o zločinech a trestu z roku 1781, který byl vydán za vlády osvícenského panovníka Josefa II. a byl silně ovlivněn myšlenkami Beccarii. Vycházel ze zásady úměrnosti trestního činu a trestu, zrušil torturu (mučení, které mělo vést k přiznání), dále zrušil mrzačící tresty a trest

smrti nahrazoval dlouhodobými nucenými pracemi. Obsahoval vyčerpávající výčet trestných činů, které byly seřazeny podle společenské nebezpečnosti. Dále v něm byly obsaženy zásady:

Žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona.

Na trest vězení začíná být pohlíženo ve větší míře z hlediska možnosti převýchovy potrestaného. Trest se provádí ve vězení (obyčejném nebo krutém), zločiny jsou trestány žalářem (těžkým či prostým). Při trestání zvláště těžkých provinění jsou využívány pevnosti (v Čechách Špilberk) cílem se stává náprava „mravně zpustlého člověka, náprava jeho chování, jeho mravů“. Nezbytnost výchovné funkce, tak jak byla už v té době reflektována, dostatečně zřetelně vyjadřuje nápis v průčelí římské káznice sv. Michala z roku 1718: „Trestati nepoctivé je málo, jestliže je výchovou neučíme být poctivými“.

Využívání vězení jako druhu trestu i u pachatelů závažných trestných činů bylo výrazem humánnějšího přístupu k trestání vzhledem k častému používání trestu smrti, zmrzačování a krutých tělesných trestů. Trest vězení dával možnost využívat pracovní síly vězněného.

V 18. století dochází k povýšení trestu odnětí svobody na takřka výhradní trestní prostředek. Společnost si uvědomila, že od tohoto trestu nestačí požadovat, aby plnil funkci pouhé odplaty a dočasné ochrany společnosti. Zároveň se zjistilo, že ani se sebeprísnejšími tresty se nedosahují prospěšné změny v chování. Funkce ostrašení je proto uplatňována v souladu se zásadou proporcionality mezi trestem a trestným činem“.

2.3 Náprava provinilců ve vězeních

„Jak už bylo řečeno, věznění je už dlouho spojováno se záměrem napravit zločince a převychovat je na zákona dbalé občany. Uvěznění má samozřejmě provinilce také potrestat a chránit a chránit před nimi ostatní členy společnosti, ale podstatou vězeňského systému zůstává „náprava“ jedince, aby se mohl zařadit na patřičné místo ve společnosti. Má však vězení skutečně tento vliv na ty, kdo jsou v něm na určitou dobu internováni? Existuje mnoho důkazů toho, že tomu tak není.

Vězňům už dnes obvykle není fyzicky ubližováno, jak to bývalo obvykle dříve, přestože bití dodnes není ničím neznámým, a to ani v ženských věznicích. Trpí nicméně mnoha jinými typy deprivace. Ztrácejí nejen svobodu, ale i řádný příjem, společnost své rodiny a dosavadních přátel, heterosexuální vztahy i vlastní šaty a další osobní předměty. Často žijí ve stísněných podmínkách, musejí se smířit s přísným kázeňským řádem a řadou omezení v každodenním životě.

Život v těchto podmínkách spíše vráží klín mezi vězně a vnější společnost, než aby se jejich chování normám této společnosti přibližovalo. Vězňové se přizpůsobují prostředí zcela odlišnému od „vnějšího světa“. Zvyky a postoje, které si za mřížemi osvojí, jsou velmi často pravým opakem toho, co se od nich očekává. Mohou si například vytvořit zášť proti řadovým občanům a zvyknout si považovat násilí za něco normálního. Setkají ses ostřílenými zločinci, s nimiž pak udržují kontakty i po propuštění, naučí se od nich zločineckým technikám, o kterých dosud mnoho nevěděli. Nepřekvapuje proto, že recidivy – opakovaná porušení zákona těmi, kteří už byli polepšovně nebo ve vězení – jsou nepříjemně časté. Více než 60% všech mužů, kteří jsou propuštěni na svobodu po odpykání trestu, je do čtyř let opět zatčeno. Skutečný počet recidiv je zřejmě ještě vyšší, neboť některé osoby vracející se k trestné činnosti novému zatčení unikají.

Přestože jsou vězení zjevně neúspěšná ve snaze o nápravu vězňů, není vyloučeno, že mají odstrašující účinek. I když neodstraší ty, kdo jsou uvězněni, mají vliv na ostatní. Reformátoři vězeňství zde stojí před téměř neřešitelným problémem. Učiníme-li pobyt ve vězení krajně nepříjemným, může to zřejmě odstrašit potencionální pachatele, ale velice to znesnadňuje veškeré snahy o nápravu vězňů. Čím jsou však podmínky ve vězení snesitelnější, tím menší je jeho odstrašující působení“. (Giddens, 2000, s. 203 – 204)

3 Účel trestu v České republice

„Účel trestu v českém trestním právu vychází ze smíšené teorie. Trest, jenž zahrnuje prvky speciální a generální prevence, představuje prostředek k dosažení cílů trestního práva. Aplikace trestního zákona ve shodě s právním vědomím většiny společnosti působí zpětně na upevňování právního vědomí. Toto působení vychází z odsuzujícího rozsudku, jeho vlivu na odsouzeného a je jím podmíněno.

Platná právní úprava vychází z myšlenky interakce mezi individuální a generální prevencí, přičemž generální prevence je závislá na prevenci individuální. Jednota generální a speciální prevence se projevuje i v uplatňování zásady individualizace při ukládání konkrétního trestu. Zájem na generálně preventivním působení nemůže být podnětem k ukládání trestů neúměrně přísných. Intenzita trestu se musí shodovat s jeho působením speciálně preventivním. Adekvátnost trestu spáchanému trestnému činu má nepochybný význam pro jeho účinnost.

Ke zvýšení účinnosti generální i speciální prevence přispívá zejména spravedlnost a neodvratitelnost trestu a včasnost jeho ukládání. Výběr trestu, jenž zabezpečí splnění účelu, jímž je v konečném důsledku ochrana společnosti, vyžaduje důsledné poznání všech skutečností, které předcházely spáchání trestného činu, poznání podmínek a příčin jeho spáchání, morální, psychické a sociální charakteristiky pachatele, jakož i určení potencionálního vlivu na jeho další morální vývoj vyplývající z působení trestní sankce.

Pro úplnost je třeba dodat, že u odsouzených mladistvých je prvořadým účelem ukládaného opatření zabezpečení potřeby výchovy vyplývající z adolescentní vývojové etapy, ve které se nacházejí. Jde o takové vývojové úkoly, které jsou předpokladem k dosažení odpovědné dospělosti, osobnostní vyzrálosti (např. zvládnout profesní přípravu, být si vědom hodnoty sama sebe, znát své pozitivní a negativní vlastnosti a naučit se s nimi žít, osvojit si adekvátní úroveň sociálních dovedností interakčních, komunikativních, kooperativních, apod.). Účelem trestu je tedy přispět ke kontrole zločinnosti, chránit společnost před trestnými činy, odvracet trestné činy směřující proti právům a svobodám občanů, zabraňovat pachatelům v další trestné činnosti, vychovávat je v řádné občany, vést je k prosociálnímu chování, napravit je a současně působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Samotný trest vždy musí zůstat pouze prostředkem, jímž se společnost proti páčání trestných činů brání“. (Kuchta a kol., 2005, s. 187-188)

4 Různé druhy alternativních trestů a jejich reálný výchovný efekt

V dnešní době, kdy jsou vězení přeplněná odsouzenými, se stále více odborníků přiklání k ukládání a výkonu alternativních trestů u pachatelů s přečiny mírnějšího charakteru. V mnoha zemích k tomuto typu trestání již dospěli a úspěšně je praktikují. Náš stát v tomto trochu pokulhává a ve větší míře u odsouzených osob volí výkon trestu ve vězeních. Bylo by vhodné zvážit, co je pro stát ekonomičtější. Mít přeplněná vězení nepracujících odsouzených, na které stát musí vynakládat nemalé prostředky, nebo volit alternativní tresty, které odsouzení jedinci vykonají na svobodě za určitých stanovených pravidel a tím státu prostředky naopak ušetří.

Jak uvádí Hanuš (2005, s. 75-76) „v případě spáchaného méně závažného přestupku kriminálního charakteru nebo v situaci, kdy byl spáchán trestný čin lehčího stupně a středního stupně v ekonomické oblasti, se v mnoha sociálně a demokraticky vyspělých státech ukazuje udělení alternativního trestu obviněnému jako velmi efektivní.

Zvláště ve skandinávských zemích, ale i například v Nizozemsku, Dánsku, Islandu a v Kanadě, jsou alternativní formy potrestání viníků již běžnou formou justičního trestu.

Mezi nejdůležitější alternativní metody potrestání pachatele náleží:

- a. uložení pracovní povinnosti, která je, co se do délky a kvality prací týká předem justici exaktně určená,
- b. uložení finančního trestu,
- c. uložení trestu domácího vězení tzv. „obojkového trestu“,
- d. uložení dlouhodobého trestu sociálních nebo humánních pracovních aktivit,
- e. uložení trestu pracovní povinnosti na rizikových pracovištích,
- f. uložení trestu dočasného vystěhování do určité oblasti v regionu,

ad a) Uložení pracovní povinnosti

tento alternativní trest je již aplikován i na území naší republiky. Jedná se o trest, při kterém je odsouzený za spáchaný zločin justičně odsouzen k všeobecnému společensky prospěšným pracím, které může vykonávat pouze mimo svou normální pracovní činnost, tedy v době svého osobního volna. Takto odsouzený je povinen, v předem určeném termínu, odpracovat počet určitých hodin. Jedná se o relativně lehkou formu trestu bez negativních následků reálných represivních prvků pro pachatele. Tento trest je většinou odsouzených velmi dobře

absolvován. Výchovný efekt takového trestu záleží na sociálním statutu odsouzeného a na jeho podvědomém pocitu etiky a sociálního cítění.

ad b) Uložení peněžitého trestu

Také tato forma potrestání je u nás všeobecně známá. Jedná se o finanční trest, který je udělován justičními orgány. Při udílení je většinou brán ohled na sociální a s ní související, ekonomickou situaci odsouzeného. Takové tresty se mohou pohybovat od několika tisíc až do několika milionů českých korun. Pochopitelně je odsouzenému poskytnuta možnost peněžitého trest řešit formou periodických splátek, ke kterým se většinou nepřipočítávají zákonné úroky.

ad c) Uložení trestu domácího vězení

Jedná se o trest, kdy je odsouzený na určitou časovou dobu „označen“ určitým elektronickým zařízením, které nelze násilně sejmout. V USA a Kanadě je například je zaběhlá metoda, že těmto odsouzeným je připevňován na krk obojek, který si obviněný nemůže svévolně odložit. Je několikrát elektronicky pojištěn, odolává vodě a teplotám do 100 °C. Tento přístroj je přímo trvale napojen na satelitní přijímač, který zpětně vysílá týmu kontrolních úředníků momentální geografickou pozici odsouzeného. Takto odsouzený má justičně určené teritorium, ve kterém se může volně pohybovat. Většinou se jedná o prostor nalézající se mezi domovem a zaměstnáním odsouzeného, někdy i prostor v rozsahu okresu apod. V případě, že by takto odsouzený nedbal určitého vymezení, hrozí mu opět zatčení a tentokrát nepodmíněný trest odnětí svobody.

Někteří vedoucí činitelé z řad justičních orgánů, zvláště v Kanadě kritizují tento „obojek“ pro jeho nápadnou barvu a asociálně působící efekt. Tyto „obojky“ jsou většinou signálně zbarveny. Široké okolí proto může odsouzeného potrestaného okamžitě identifikovat jako zločince. Ve skandinávských zemích je tento „obojek“ nahrazován obdobným, avšak poměrně drobným a nenápadným zařízením, které odsouzený může nosit ukrytě před veřejností, např. i pod plavkami. Efekt kontroly pohybu odsouzeného je obdobný a též neexistuje možnost pro odsouzeného tento přístroj svévolně odložit.

ad d) Uložení dlouhodobých sociálních nebo humánních pracovních aktivit

Tato forma trestu je zvláště významně využívána ve skandinávských státech, včetně Islandu a Dánska. Jedná se o trest, který je pro odsouzeného z pohledu integračně-sociálního velmi efektivní a který je dosud hodnocen jako jeden z neoptimálnějších trestů určených pro lehké trestné činy až středně závažné trestné činy, bez přítomných prvků násilí.

Jedná se o trest, kdy je odsouzený justici prioritně donucen k absolvování určitého sociálně či zdravotně orientovaného kurzu. Podmínkou trvání tohoto trestu je vynikající

prospěch určeného povinného studia. (Pochopitelně jsou zde předem mnohočlennými psychologickými testy zváženy intelektuální schopnosti odsouzeného!) Poté je odsouzená, většinou na relativně dlouhou časovou periodu, až několik let, včleněn do kolektivu určitého sociálního nebo zdravotního střediska či organizace. Odsouzení pracují např. jako preventivní pracovníci protidrogové brigády, jako sanitáři v nemocničních zařízeních, jako pomocní záchranáři, pomocní pracovníci civilní obrany, spolupracovníci organizace Červeného kříže apod. tato povinná pracovní činnost se vztahuje opět na volný čas odsouzeného, to znamená, že dotyčný odsouzený tuto činnost vykoná mimo svou pracovní dobu, v rozsahu často ne větším než 2-3 denně.

Velmi zajímavým lze označit fakt, že se mnozí, téměř 70% takto odsouzených, i po odpykání svého trestu, i nadále trvale dobrovolně věnují těmto aktivitám.

ad e) Uložení pracovního trestu na takzvaných rizikových pracovištích

zvláště ve Spojených státech amerických a Velké Británie se mimo řadu jiných, někdy méně populárních alternativních trestů, vyskytuje i forma nuceného pracovního zařazení na místa, kde existuje relativně nebezpečí úrazu či poškození zdraví.

Odsouzený je ze svého původního povolání odvolán na pracoviště, kde vykonává určitou pracovní činnost, přibližně dle své úrovně kvalifikace, po dobu běžné pracovní doby. Finanční ohodnocení je adekvátní platům běžných zaměstnanců takového pracoviště. Tyto tresty jsou většinou určeny na dobu pohybující se v rozmezí 6 až 24 měsíců. Takto potrestaný, vyjma změny svého pracoviště, může bez narušení pokračovat ve svém osobním životě, často dokonce žít spolu se svou rodinou na původní adrese.

Škála podobných rizikových pracovišť je různorodá, počínaje pracemi v důlních projektech, v chemickém průmyslu a průmyslem zbrojním konče. Takto odsouzený má často možnost absolvovat různé rekvalifikační kurzy se zaměřením na své nové pracovní zařazení a v některých případech dochází po uplynutí vyčleněného trestu i k trvalému pracovnímu kontraktu ze strany takového zaměstnance.

ad f) Uložení trestu dočasného vystěhování do určité oblasti v regionu

Tento alternativní trest by se mohl jevit mnohému nezasvěcenému jako nehumánní trest z doby devatenáctého století. Je tomu spíše naopak.

Typ tohoto trestu je prozatím po několik desítek let praktikován jen na Islandu, kde je, jak známo, dodnes nejvyšší kriminalita na světě.

Jedná se o zvláštní specifický sociální trest, kdy provinilec je spolu se svými rodinnými příslušníky odsouzen ke kratšímu či delšímu pobytu v městečku na jihu Islandu, které je známo jako „otevřené vězení“.

Odsouzení, zde žijící se svými rodinami (každý odsouzený disponuje vlastním domkem, zahrádkou), navštěvují nadále svá původní zaměstnání a totéž platí o jejich partnerech a eventuálně dětech. Vzdálenosti mezi islandskými městečky nejsou velká. Jejich povinností je „pouze“ po určitou dobu, žít v tomto ostatně dobře kulturně i sociálně a zdravotně vybaveném „vyhnaném“ městečku.

Nicméně pro každého obyvatele Islandu je tento trest velkým „příkořím“. Zvláště nevinní rodinní příslušníci sami často působí na provinilce výchovně. Jeden až dvakrát týdně je každá z těchto „odsouzených“ rodin navštěvována psychologem a sociálním pracovníkem“.

5 Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody je v České republice dán zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a vyhláškou ministra spravedlnosti. Činnost jednotlivých věznic se řídí nařízeními generálního ředitele a různými metodickými pokyny. Dle Sochůrka (2008, s. 36-39) „*Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody (dále jen výkon trestu) je dána zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláškou ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody. U mladistvých se v souladu se zákonem č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže užívá termín trestní opatření odnětí svobody - § 24, odst. 1, písm. i) cit. zákona. Podobně jako v případě vazby i zde se činnost věznic řídí nařízeními generálního ředitele a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Všechny tyto dokumenty jsou na podmínky konkrétní věznice rozpracovány ve Vnitřním řádu věznice, který vydává její ředitel.*

Zacházení s odsouzenými v České republice je prováděno v souladu s Listinou základních práv a svobod i doporučeními Rady Evropy v oblastech zacházení s vězněnými osobami a dodržování lidských práv. Výkon trestu odnětí svobody se vykonává ve věznicích. V některých věznicích existují ještě specializovaná oddělení pro výkon trestu specifických skupin vězňů včetně dvou vězeňských nemocnic (Praha - Pankrác a Brno).

5.1 Typy věznic

Odsouzení vykonávají trest ve čtyřech typech věznic. Po právoplatném odsouzení a dle závažnosti trestné činnosti, nastupují odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody do některého z těchto zařízení. Zvláště pak je při výkonu trestu odnětí svobody pamatováno na podmínky výkonu trestu u mladistvých, matek s dětmi, cizinců a specifických skupin odsouzených. Jak dále Sochůrek uvádí (2008, s. 36-39), *věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to:*

- a) *s dohledem,*
- b) *s dozorem,*
- c) *s ostrahou,*
- d) *se zvýšenou ostrahou.*

Zákon zvláště pamatuje na výkon trestu mladistvých, matek s dětmi a cizinců. Dále obsahuje zvláštní ustanovení pro výkon trestu některých specifických skupin vězňů, např. odsouzených na doživotí, trvale pracovně nezařaditelných atd.

Jednotlivé typy věznic se liší stavebně-technickým zabezpečením, jako jsou zdi, ploty, signalizace apod. Důraz na ně je typický pro věznice typu C - s ostrahou a D - se zvýšenou ostrahou, jelikož v nich jsou shromažďováni kriminálně narušení odsouzení a zpravidla i ti, kteří byli odsouzeni za závažnou trestnou činnost (nebezpečnost vězně), často i k dlouhodobým trestům. Dále se liší i systémem dozoru nad pohybem vězňů (např. zda se mohou po věznici pohybovat sami nebo jen za doprovodu zaměstnance nebo příslušníka).

Zvláštní skupinu tvoří vazební věznice, které jsou zpravidla uzavřenými objekty a jejich zabezpečení je dáno již stavební architekturou. Většina z nich se také nachází uprostřed měst, kde byly nebo ještě jsou součástí soudní budovy.

Věznice typu A - s dohledem. *Do tohoto typu věznice jsou obvykle soudem zařazeni odsouzení, kterým (§ 39a trestního zákona) byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří dosud nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Odsouzení se pohybují v prostorách věznice bez omezení a bez doprovodu zaměstnance, pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici. V mimopracovní době se rovněž mohou pohybovat mimo věznici za účelem návštěvy kulturních, sportovních a osvětových akcí nebo bohoslužeb. Návštěvy se uskutečňují zpravidla bez dozoru zaměstnance VS a jednou za dva týdny může ředitel věznice odsouzenému povolit dočasně opustit věznici až na 24 hodin.*

Věznice typu B - s dozorem. *Do tohoto typu věznice zařazuje soud zpravidla odsouzené, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatele, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.*

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují organizovaně zpravidla pod dozorem zaměstnance VS. Někteří mívají povolen pohyb bez dozoru, zpravidla při plnění pracovních úkolů uvnitř věznice. Pracují mimo věznici na nestřežených pracovištích, zaměstnanec VS provádí pouze namátkovou kontrolu. V mimopracovní době mohou vybraní odsouzení navštívit mimo věznici kulturní, sportovní, osvětové akce nebo bohoslužby, vždy však v doprovodu zaměstnance VS. Návštěvy se konají zpravidla bez dohledu zaměstnance VS, jednou za měsíc může ředitel povolit odsouzenému opustit věznici až na 24 hodin.

Věznice typu C - s ostrahou. Do tohoto typu věznice jsou zařazováni odsouzení, kterým byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance VS. Výjimečně jim může být ředitelem povolen po věznici pohyb bez dozoru zaměstnance v rámci plnění pracovních úkolů. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích umístěných uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích vně věznice. Akce mimo věznici se organizují vždy pod dohledem zaměstnance vězeňské služby, a to pro odsouzené umístěné ve výstupním (předpropouštěcím) oddělení. Návštěvy se uskutečňují, zpravidla pod dohledem zaměstnance VS. Ředitel může povolit jednou za dva měsíce opustit odsouzenému věznici až na 24 hodin.

Věznice typu D - se zvýšenou ostrahou. Do tohoto typu věznice zařadí soud odsouzeného, kterému byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, kterému byl uložen trest odnětí svobody jako zvlášť nebezpečnému recidivistovi (§ 41 odst. 1 tr.z.), kterému byl za zvlášť závažný trestný čin (§ 41 odst. 2 tr.z.) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osmi let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu.

Po věznici se odsouzení pohybují výhradně pod dozorem příslušníka VS. Jsou uzamykáni v celách, pracují pouze na střežených pracovištích uvnitř věznice nebo přímo v celách. Odsouzeným se nepovoluje volný pohyb po věznici, a to ani při plnění pracovních úkolů. Návštěvy se uskutečňují zpravidla pod dohledem příslušníka VS.

Diferenciaci odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody stanoví § 7 zák. č. 169/1999 Sb., kde se uvádí, že „odděleně se umisťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- a) mladiství od dospělých,
- b) recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- c) za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- d) trvale pracovně nezařaditelní,
- e) s poruchami duševními a poruchami chování a
- f) s uloženým ochranným léčením .

5.2 Zvláštnosti v diferenciaci mladistvých odsouzených

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád VTOS reaguje v oblasti vnitřní diferenciaci i na specifické potřeby zacházení s vězněnými mladistvými delikventy. V hlavě třetí citovaného předpisu se uvádí, že (§ 82) „ k omezení negativních účinků izolace mladistvých od společnosti v důsledku výkonu trestního opatření se u nich ve zvýšené míře uplatňují individuální způsoby zacházení. Zaměřují se na rozvíjení rozumové, emocionální a sociální zralosti mladistvých. Důraz je kladen na přijetí osobní odpovědnosti za spáchané provinění, posilování samostatného řešení životních situací, omezování a zvládání agresivních reakcí a nevhodného jednání. Vzdělávací a pracovní aktivity jsou zaměřeny na získání znalostí a dovedností usnadňujících zařazení mladistvého do zaměstnání po návratu do občanského života. Mladiství jsou vedeni k takovým volnočasovým aktivitám, které odpovídají jejich vývojovým potřebám a zároveň nejsou v rozporu s běžnými společenskými zvyklostmi“.

6 Prizonizace

„*Adaptace na život ve vězení se označuje jako prizonizace. Má dvě důležité složky:*

- ***Institucionalizace*** označuje skutečnost, že člověk se adaptuje na vysoce organizovaný způsob života ve vězení spojený se ztrátou samostatnosti a iniciativy. Z toho vyplývá změna jeho postojů, vzorců chování i obranných mechanismů. Postupně dochází ke ztrátě aktivity, až k apatii, k zúžení zájmových aktivit, k úpadku většiny kompetencí. Osobnost dlouhodobě nebo opakovaně trestaného v mnoha složkách degraduje. Jedinec se odnaučí samostatně rozhodovat a bude i po propuštění z výkonu trestu závislý na iniciativě jiných lidí nebo na náhodných impulzech. Ztráta schopnost plánovat a volit realistické alternativy své budoucnosti.
  - ***Ideologizace*** znamená přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí. Mnohdy nejde jen o formální přizpůsobení, ale o přijetí jiného hodnotového systému, o ztotožnění s touto minoritní skupinou. To se projeví označením společného nepřítele, exteriorací viníka jejich situace. Vymezení hranic mezi identifikační skupinou vězněných a nepřátelským okolím, v tomto případě vězeňským personálem, je velmi snadné. Posiluje jej i rozdíl úpravy zevnějšku, uniforma personálu má symbolický význam. Akceptace skupinové identity je pro vězně oporou, a proto ji přijímá, pokud nemá zvlášť dobře fungující zázemí nebo silné vnitřní přesvědčení. Ačkoli je výkon trestu zaměřen na resocializaci, mnohdy zde naopak dochází k výměně informací o možnostech různé trestné činnosti, k rozvoji kriminálních znalostí a dovedností, a někdy i k plánování dalších aktivit tohoto druhu. Adaptace na nové prostředí se projevuje také přijetím specifického žargonu, který je jedním ze znaků potvrzujících specifickou skupinu vězňů a jejich vymezení. Přijetí stylu života ve vězení se u 20% trestaných projevilo v přesvědčení, že odsouzením nic neztratilo“.
- (Vágnerová, 2008, s. 851)

Sochůrek (2007, s. 10-14) charakterizuje „prizonizaci (vězení domovem) jako adaptaci na podmínky života ve vězení a velmi snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace jedince do normální společnosti.

6.1 Institucionalizace

Institucionalizace je výsledek adaptace na přísně a vysoce organizovaný život ve vězení (časový rozvrh dne, způsob nařízeného způsobu vystupování a chování vůči personálu, důraz na pořádek a vnější kázeň apod.) Výsledkem bývá ztráta aktivity, život „ze dne na den“.

Až na výjimky této formě podlehnou všichni vězni. Typickým znakem je povrchní, předstíraná poslušnost a slušnost. Oslabuje se schopnost adaptace na život na svobodě a naopak se upevňuje akceptace vězeňského způsobu života. „ U části odsouzených se vytváří syndrom tzv. „dobrého vězně“, který se vyznačuje dobrým přizpůsobováním se, chováním se podle požadavků a očekávání vězeňského personálu a zejména ovládnutím všech legálních i nelegálních technik ke zvládnutí života v ústavu. "

Jiná, nikoliv malá část vězňů, projevuje odpor a poruchové chování proti institucionalizaci. V této skupině převažují zejména prvověznění. Pokud se v této skupině vyskytnou i recidivisté se zkušenostmi z předchozích pobytů ve vězení, jsou „většinou příčiny v osobnosti odsouzených. Všeobecně však platí, že bezporuchový průběh výkonu trestu odnětí svobody je typický pro kriminální recidivisty, " protože mnoha těmto vězňům stav, kdy žádnou vlastní aktivitu vyvíjet nemusejí a mají vše zajištěno, velmi vyhovuje.

Vzpírání se institucionalizaci vyvolává protitlak nejen spoluvězňů, ale paradoxně i personálu, protože tento vězeň představuje problém. Vedle výše zmíněného syndromu „dobrého vězně“ vzniká syndrom „problémového vězně“. Zejména ve skupině prvovězněných je vězeň postihován (a to i kázeňskými tresty) za to, že se odmítá podřídít desocializačním tlakům přísných pravidel a tradic „kvaziformálních skupin vězňů“. Uvnitř skupiny vězňů je na tohoto vězně vyvíjen psychický, nikoliv zřídka i fyzický nátlak, protože „dělá problémy“. Pokud se postižený obrátí o pomoc na personál věznice (psychologa, speciálního pedagoga, vychovatele) je ostatními chápán jako zrádce a donašeč (ve vězeňském argotu „bonzák“) a vystaven v lepším případě ostrakizaci, v horším šikaně nebo jiným přímým formám.

6.2 Ideologizace

Ideologizace je proces přizpůsobování se normám, hodnotám, názorům a postojům, které se vytvářejí v neformálních skupinách odsouzených, přizpůsobení se vězeňské subkultuře, která má desocializační charakter.

V podstatě jde o nežádoucí formu pravého konformismu. Vězeň tyto hodnoty a normy zprvu jakoby neochotně a povrchně akceptuje, později však může dojít k identifikaci

a ztotožnění se s nimi. Typickým vnějším znakem je přejímání vězeňského argotu. K těmto formám však dochází v porovnání s institucionalizací relativně menšího počtu vězňů. Většinou jde o „solidární konformitu“, jiní se od hodnot a norem distancují nebo je porušují. Svoji roli hraje zejména délka trestu, pracovní zařazení, charakter konkrétní věznice apod. Mnozí vězni se pak chovají tak, jak by se za normálních okolností (mimo vězení) nechovali (homosexuální styky, intriky, násilnosti na slabších apod.). Řada recidivistů, zejména pachatelů kvalifikovaných forem trestné činnosti, se od těchto projevů „druhého života“ ostentativně distancuje a dává okázale najevo vězeňskou „pseudočest“. Tu v rozhovorech s personálem obvykle verbalizují „já jsem sice lump, ale tohle bych nikdy neudělal“. Obvykle i proti těmto formám chování druhých razantně vystupují.

Někteří vězni se s tímto chováním vnitřně neztotožní, avšak prezentují je proto, aby nevybočovali z řady. Motivací bývá strach ze silného negativního jedince, snaha zavděčit se mu nebo nevyvolat protitlak vězněné subkultury. Protitlak personálu je sice převážně skrytě kladně ohodnocen, ale většina zkušených recidivistů jej nese nelibě. Proto sami eliminují extrémní výstřelky spoluvězňů, jelikož jejich cílem je především zabránit protitlaku personálu a mít tzv. klid (v argotu „vyhozený kopyta“). Je definován společný nepřítel, symbolický význam nabývá zejména uniforma personálu.

Rozdíly v pozici vězně tvořilo zejména před rokem 1989 např. vlastnictví civilní oděvní součástky, trička, trenýrek, ponožek, zapalovače, dnes běžné povolení nosit hodinky atd. Zvláštní symboliku tvořila patrová lůžka, kdy nahoře („na bidle“) spala níže hodnocená skupina, a pokud některý vězeň, který spal dole, odešel např. domů nebo z cely a vězni se nedohodli nebo včas nezasáhl personál věznice, docházelo nikoliv zřídka o tato lůžka k bitkám.

Existovala i nepříliš početná skupina vězňů, jejichž pozice je z titulu výše diskutovaného tématu těžko zařaditelná. Tito lidé byli pro spoluvězně (a často i zaměstnance) záhadní. Zpravidla byli staršího věku, mlčenliví, ostentativně se stranili vězeňského kolektivu a zejména nedovolené činnosti. Jejich vzdělání a životní historie byly plné záhad a mezer, často i protimluv. Kriminální kariéra bývala atypická, bývali odsouzeni k dlouhodobým trestům odnětí svobody. Stáli v pozadí mnoha stížností, radili vězňům v jejich právních záležitostech (často na obdivuhodně vysoké úrovni), sepisovali jim žádosti, podání a stížnosti. I ti nejotrlejší recidivisté, včetně násilníků, jejichž nejslušnější oslovení pro druhého vězně bylo „vole“ je oslovovali pane a příjmením. Při jednání se zaměstnanci byli až strojeně slušní,

stavěli se role „povznesených“ nad běžné strasti vězeňského života, často dávali najevo neverbalizované a nepostižitelné pohrdání zejména mladšími zaměstnanci.

Podobnou neformální autoritu měli i někteří kriminálně velmi zkušené vězni, kteří se však rovněž nedopouštěli šikany, násilností, v prostředí vězení byli jako „ryba ve vodě“. Mnohým z nich bylo násilné chování velmi cizí, jiní se chovali převážně účelově. Jakoby věděli, že se do vězení budou vracet a jakýkoliv větší „průšvih“ by je diskreditoval do budoucna. Podobně se nikoliv zřídka stalo, že se dostavil mnohonásobný recidivista a oznámil závažnou trestnou činnost vězňů směřující k útěku nebo proti zdraví zaměstnanců. Účast v podobné závažné mimořádné události nebo její přípravě vede k tomu, že je na její aktéry soustavně obrácena pozornost personálu, není jim umožněn volný pohyb a nemohou se - ani při dalším uvěznění po mnoha letech - dostat na lukrativní, vězni pozitivně hodnocená místa. Proto velmi často reagovali slovy, že by něco takového nikdy neudělali. K personálu se chovali slušně, rádi zavtipkovali. Pracovali ve vnitřním provozu věznice (ve vězeňském argotu „táborové myši“) - v kuchyni, údržbě, prádelně, uklízeči atd. nebo chodili pracovat mimo areál věznice (ve vězeňském argotu „volná komanda“). Z tohoto bezproblémového chování jim v rámci vězeňského systému vyplývala řada výhod. Nutné je i přiznat, že dokázali s mnoha, zejména méně zkušenými zaměstnanci i umně manipulovat a získávat tak pro sebe různá privilegia a výhody (nezaměňovat s korupcí!!)

Hloubky procesu prizonizace:

- ✓ *inteligence odsouzeného*
- ✓ *stabilita osobnosti odsouzeného*
- ✓ *stupeň disociality a demoralizace*
- ✓ *ochota a schopnost přizpůsobit se neformálním vězeňským skupinám*
- ✓ *sklon k abnormálnímu sexuálnímu chování*
- ✓ *ochota účastnit se zakázaných činností*
- ✓ *rozsah a druh extramurálních vztahů*
- ✓ *délka trestu*
- ✓ *formy a metody výchovného působení*

Hloubku prizonizace lze ovlivnit i uvnitř vězeňských zařízení a to jak pozitivně, tak negativně, např.:

- *zařazení vězně do kolektivu s ohledem na stupeň kriminální infekce (oddělování více narušených vězňů od méně narušených)*
- *přítomnost vězňů selhávajících ve standardních podmínkách výkonu trestu v kolektivech (umísťování maladaptivních vězňů nebo vězňů s výraznými osobnostními problémy nebo zátěží /alkohol, drogy, porucha osobnosti/ do specializovaných oddělení)*
- *technická, bezpečnostní, režimová a výchovná opatření realizovaná ve věznici (úroveň práce, dozor personálu, předcházení násilnostem apod.)*
- *tlak vytvářený násilníky a agresory, atmosféra strachu“.*

Dle Sochůrka (2002, s. 34) „právě nositelé prizonizace znamenají velkou psychickou zátěž pro kriminálně nenarušené spoluvězně, zatímco z hlediska personálu je jejich chování v rámci vnějších projevů téměř bezporuchové a nekonfliktní.“

Praktická část

V teoretické části jsme obecně nastínili problematiku prizonizace. Pokusili jsme se podat některé obecné informace o vlivu prizonizace na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.

6.3 Metodologie průzkumu

Od „sametové“ revoluce v roce 1989 prošlo české vězeňství obrovským vývojem. Reforma českého vězeňství prošla vysokým stupněm humanizace v souladu s právními předpisy a nařízeními EU. Změnil se i přístup odborného personálu k odsouzeným. V dnešní době se rovněž klade velký důraz na zvyšování kvalifikace a další vzdělávání zaměstnanců vězeňské služby. Kvalifikovaný odborný personál, který pracuje s odsouzenými – psychologové, speciální pedagogové a vychovatelé, na odsouzené výchovně působí. Člověk, který spáchal trestný čin a je za něj odsouzen, putuje do vězení, kde je izolován od ostatních „počestných“ občanů. Za mřížemi se žije ale jiný život s jinými pravidly než s takovými, která jsou platná na svobodě. Jde o specifickou skupinu lidí, mnohdy s narušenou osobností, kteří nyní tvoří kolektiv. Kolektiv s pravidly, která jsou daná zákonem, ale i s těmi, která si vytvoří sami odsouzení mezi sebou. Je na personálu, ať již na příslušnících vězeňské služby nebo na vychovatelích a ostatním odborném personálu, aby dohlédli a kontrolovali, zda je zákon dodržován. I přes veškeré snahy existuje tzv. druhý život, a to je právě ten, který funguje hlavně v době, kdy většina personálu opouští svá pracoviště, a odsouzení žijí život s vlastními pravidly.

Jde nám pouze o izolaci provinilců nebo také o jejich nápravu? Je uvěznění tím odstrašujícím prvkem, aby se nám do těchto institucí víckrát nevraceli, nebo se nechají vtáhnout do vězeňského života a na pobyt ve vězení se přizpůsobí? Jak na uvězněné jedince uvěznění působí? Dělají sami odsouzení něco pro to, aby mohli být propuštěni na svobodu dříve, než jim trest vyprší (na tzv. půlku)?

Ve Věznici Kynšperk nad Ohří pracuji jako vychovatel. Tyto a mnoho dalších otázek si kladu při své každodenní práci s odsouzenými.

6.3.1 Cíl praktické části

V teoretické části jsme obecně nastínili problematiku prizonizace. Pokusili jsme se podat některé obecné informace o vlivu prizonizace na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem praktické části je popis skutečné souvislosti s prizonizací, adaptace na výkon trestu, sledováním udržování rodinných vztahů a vlivu rodinného zázemí.

6.3.2 Stanovení předpokladů

Ověřit, zda se naplní nebo vyvrátí tyto předpoklady:

- **Předpoklad č. 1:** U prvotrestaných odsouzených lze předpokládat, že u 66% osob, kteří mají délku trestu delší, jak 3 roky jsou více ohroženi prizonizací.
- **Předpoklad č. 2:** U osob vícetrestaných je předpoklad, že 70% osob, kteří stráví ve výkonu trestu odnětí svobody více než 3 roky, se adaptují na podmínky výkonu trestu.

7 Výběr vzorku

Zkoumaný vzorek reprezentuje 70 odsouzených naší věznice. 35 prvotrestaných odsouzených z nástupního oddělení, 35 vícetrestaných odsouzených z různých oddílů ve věku od 20 let do 50 let. Touto sondou byly zjištěny názory odsouzených na uvěznění, jak prožívali vazbu i samotný výkon trestu odnětí svobody. Co hůře snášeli? Vazbu, ve které byli po dobu vyšetřování „izolováni“ a víceméně byli osamoceni, psychický tlak a stres byl nadměrný anebo trest, kdy se dostali do komunity lidí, se kterými museli trávit veškerý čas a provádět zadané činnosti, aniž by zrovna chtěli? Co je trápilo víc – ztráta svobody, rodiny nebo jiné prostředí, zvyky, jiná komunita, soužití? Tyto faktory působí na každého člověka jinak a mým úkolem bylo zjistit jak. Při výběru otázek jsem postupoval velice pečlivě a svědomitě, abych při jejich sestavování vystihl podstatu problému a tou je ohrožení odsouzeného vlivem prizonizace. Získané informace byly postupně zpracovávány a vyhodnocovány. Nebyl to jednoduchý úkol vzhledem k rozmanitosti zkoumaného vzorku. U prvotrestaných odsouzených má na účinky prizonizace velký vliv právě délka trestu, dále pracovní zařazení, funkčnost rodinného zázemí a také charakter věznice. U vícetrestaných je to také počet uvěznění. Vybráni byli odsouzení s délkou trestu od 4 do 7 let. Charakter trestné činnosti byl od distribuce drog až po loupežná přepadení, dále majetková a násilná trestná činnost. Někteří si odpykávali trest za organizování pojistného podvodu. Na nástupním oddělení nejsou odsouzení zařazováni do zaměstnání, toto se děje až po rozdělení odsouzených na různé oddíly. Navíc je v naší věznici o mnoho méně pracovních příležitostí, než tomu bývalo v minulých letech. Toto řešíme zařazováním odsouzených na různé brigády v rámci věznice. V minulých letech bylo dosahováno vysoké zaměstnanosti odsouzených (kolem 75%), dnes kolem 42%. Velký problém vidím také v tom, že sami odsouzení ani nemají zájem pracovat a pokud je jim práce přidělena, snaží se jí vyhýbat, i když jsou zdravotně způsobilí.

Po třech týdnech pobytu na nástupním oddělení, kdy jsou všichni seznamováni s vnitřním řádem a chodem věznice, jsou odsouzení přemísťováni na jednotlivé oddíly. Někteří byli přemístěni právě na můj oddíl, za ostatními jsem docházel na jiné oddíly, abych mohl dále pokračovat v zadaném úkolu. Věznice Kynšperk nad Ohří je věznice s dozorem. Část prvotrestaných nastoupila do naší věznice z věznic s dozorem. Mají výhrady, nejsou spokojeni se ztrátou volnosti a organizování jejich života se jim nelíbí. Jsou ale mezi nimi i takoví, kteří k nám byli přemístěni z věznic s ostrahou a ti jsou již zkušenější, mají už

nějakou část trestu za sebou. Vícetrestaní odsouzení jsou recidivisté, velice zkušení a zběhlí ve vězeňském prostředí. Většinou si odpýkali tresty ve věznicích s ostrahou a po změně typu věznice byli pro zbytek výkonu trestu odnětí svobody přemístěni do věznice s dozorem. Pohybují i vyjadřují se velice sebejistě, jsou znalí poměrů. Mají své zásady a „privilegia“, která se snaží uplatňovat v denním životě. Většinou se shodovali v tom, že režim a různá opatření v naší věznici nejsou „dozorové“, ale „ostrahové“. Délka trestu u těchto odsouzených je od 5 do 7 let. Jedná se většinou o násilnou trestnou činnost, loupeže, distribuci drog, majetkovou trestnou činnost, rvačky.

Průzkumné šetření probíhalo na kulturní místnosti nástupního oddělení a oddílů. Některá probíhala i v kanceláři vychovatele (podle počtu respondentů). Po vzájemném představení byli odsouzení seznámeni s mým záměrem, principem i průběhem celého průzkumného šetření. V náhodně vybraném vzorku ochotně odpovídali všichni odsouzení na všechny dotazy s výjimkou otázky č. 3 u prvotrestaných odsouzených. Zřejmě z obav neodpovědělo 5 respondentů, přestože zúčastnění byli ujištěni o anonymitě šetření.

Cílem průzkumu bylo zjistit z odpovědí odsouzených, zda udržují vnější kontakty s rodinou formou návštěv, telefonních hovorů a korespondence. Zda mají zájem zapojovat se do zájmových a pracovních aktivit, zda mají zájem využívat nestandardní návštěvy. Jakou mírou jsou ohroženi prizonizací prvotrestaných odsouzených a jakou mírou vícetrestaných odsouzených.

8 Použité metody

8.1 Metoda dotazníkového šetření

Při zkoumání vybraného vzorku odsouzených bylo využito metody dotazníkového šetření, metody pozorování a metody analýzy dokumentů. U některých vytypovaných odsouzených bylo využito i metody rozhovoru k ověření některých zjištěných dat.

Metoda dotazníku dle Švinglarové 2005, s. 34 – 35 „*je metodou k hromadnému zjišťování jevů, např. osobnostních vlastností – temperamentových nebo charakterových, postojů, názorů, zájmů apod. Přednosti dotazníku spočívají především v tom, že jsou časově méně náročné a lze jimi získat hodně údajů v poměrně krátkém časovém úseku od více osob současně.*“ Vzhledem k většímu počtu respondentů bylo využito právě metody dotazníku. Zvolil jsem typy uzavřených otázek, u kterých odsouzení odpovědi zaškrtovali. Všichni respondenti zúčastnění v dotazníkovém šetření byli opětovně ujištěni o anonymitě odpovědí. Při zpracovávání informací bylo nutné doplnit některé informace, které byly získány formou individuálních rozhovorů. Proto jsem za některými odsouzenými docházel na oddíly. Sbíral, doplňoval a znovu jsem skládal všechny získané informace. Veškeré šetření mezi odsouzenými probíhalo koncem roku 2010.

8.2 Metoda pozorování

Metoda pozorování dle Moussové 2002, s. 39 „*je záměrným, cílevědomým a plánovitým sledováním smyslově vnímatelných jevů. Pozorování je základní diagnostickou metodou, která je neodmyslitelnou součástí všech dalších metod. Pozorování může být volné, pak si všímáme celé šíře pozorovatelných jevů, jak nám to naše pozornost umožní. Většinou je volné pozorování používáno tam, kde si chceme učinit celkovou představu o situaci, případně jako prostředek k zachycení problémových bodů, které zatím neznáme.*“

Jak jsem již zmínil, pracuji v naší věznici jako vychovatel. S odsouzenými jsem prakticky během celého dne ve styku. Pozorováním byly zjištěny změny v chování a jednání během výkonu trestu a přizpůsobování vězeňskému životu a pravidlům. Projevy chování v přítomnosti zaměstnanců vězeňské služby a mezi spoluodsouzenými. Při každodenní práci s odsouzenými bylo vidět, jak se postupně přeměnil hodnotový systém jedince a jak se samotný jedinec přizpůsobil na podmínky výkonu trestu.

Mezník a kol. (1995, s. 54) charakterizují prizonizaci jako „proces přizpůsobování se, intelektuální, psychologická i hodnotová přeměna svobodného člověka ve vězně. Proces přizpůsobování, v němž se vězeň obeznamuje s předpisy, jakož i neformálními pravidly, hodnotami, zvyky a celkovou kulturou vězení a jeho postupné internalizování těchto reálií je překážkou pozitivní resocializaci a pokud internalizace trvá dlouho, není již plně přizpůsobený vězeň na podmínky výkonu trestu žít mimo vězení“. Dále uvádí, že „je pro odsouzeného mnohem jednodušší se přizpůsobit jednoduchým pravidlům vězeňské subkultury, než se přizpůsobovat stále se měnící realitě společnosti mimo vězení“.

Někteří byli zpočátku zakřiknutí, ale v průběhu výkonu trestu se stali až velmi sebevědomými, řekl bych, že dokonce i nebezpečnými pro okolí, co se týče šikany nebo násilí mezi vězni. Někteří podlehli vězeňské mašinerii brzy, jiní byli do vězeňského života vtaženi později. Vychovatel je rovněž přítomen při realizaci návštěv. I zde jsem sbíral cenné poznatky, co se týče projevů chování. Na oddíle nenápadní, stojí v pozadí, ale v „soukromí“ až příliš autoritativní a panovační. Jsou egocentričtí, vidí pouze svůj zájem a své potřeby. I z návštěvy příbuzných se snaží těžit a získat pro přežití ve vězení co nejvíce pro sebe. Pokud rodina nepřijede na smlouvanou návštěvu, okamžitě telefonují domů a nelibě toto nesou. Vyčítají i nevybíravým způsobem nebo dokonce i vyhrožují svým blízkým.

8.3 Analýza dokumentů

Analýzou dokumentů jsem rovněž získával potřebné informace. Jednalo se o odborná psychologická, sociální i pedagogická posouzení odsouzených, která jsou obsažena v komplexní zprávě o odsouzeném. Obsahují osobnostní charakteristiky odsouzených, které zpracovávají odborní zaměstnanci věznice. Tyto dokumenty jsem získal ze spisů odsouzených. Jejich studiem jsem si doplnil a upřesnil již získané údaje. Většina odsouzených z náhodně vybraného vzorku měla poruchy osobnosti nebo chování. V dětství prošli ústavní výchovou nebo výchovnými a diagnostickými ústavami pro nezvladatelné výchovné problémy.

8.4 Metoda rozhovoru

Jak jsem uvedl, při zkoumání zadaného vzorku odsouzených jsem u některých vytypovaných odsouzených využil metody individuálního rozhovoru k ověření informací získané dotazníkovým šetřením. Otázky byly otevřeného typu. Dle Konečné (2009, s. 109-110) „se při rozhovorech používají různé druhy otázek, které se většinou mohou odlišovat

pouze intonací: otevřené, uzavřené, primární, prošetřovací, přímé, nepřímé. Při odpovědích na otázky je dáván tázanému prostor a volnost v obsahu poskytnuté odpovědi“. Rozhovory probíhaly v kanceláři vychovatele. Z těchto odpovědí byly doplněny chybějící střípky v mozaice odpovědí. Do této skupiny patřili odsouzení, kteří po vyhodnocení dotazníkového šetření připadali v úvahu jako odsouzení velmi ohrožení prizonizací. Rozhovory probíhaly v kanceláři vychovatele v ovzduší klidu a důvěry. Všichni odpovídali bez obav. U prvotrestaných odsouzených, kteří byli umístěni na nástupním oddělení naší věznice, to zpočátku obnášelo malé problémy, co se týče vzájemného seznámení. Někteří odsouzení působili velice vyplašeně, nervózně a nejistě. Odsouzení ze skupiny vícetrestaných jsou znali poměrů a běhu života ve věznici, většina z nich už přijala pravidla, hodnoty a zvyky dané životem ve věznici a vězeňskému životu se většinou podřídili. Obě skupiny odsouzených jsem ujistil, že veškeré odpovědi budou prezentovány jako anonymní. Odpovědi byly spontánní.

9 Výsledky dotazníkového průzkumu

9.1 Prvotrestaní

Zkoumaný vzorek reprezentuje 35 prvotrestaných odsouzených.

Otázka č. 1 Co je pro vás horší – adaptace na pobyt ve vazbě nebo ve výkonu trestu?

Vazba	trest
22	13

Na otázku odpovědělo 35 odsouzených. Ve většině (62%) odpovídali, že větší psychickou zátěží byl výkon vazby, kde byli sami a jak říkali „odříznuti od světa a rodiny“. Nevěděli, co bude, a žili v nejistotě. Některým ani rodina a blízcí nepsali, což pro ně bylo velkým traumatem. Někteří si dokonce zvykli na to, že korespondence dochází sporadicky.

Otázka č. 2 Hodnotil byste vězeňský život jako život den ze dne?

Ano	ne
25	12

Z dotazovaných 35 respondentů hodnotí život ve vězení 71% jako stále stejný, nudný a bez větších změn. Většina dotazovaných si zábavu nehledá a čeká, co se bude dít. Většinou nečinně posedávají v kuřárně nebo sedí na kulturní místnosti u televize. Tito odsouzení jsou více náchylní vlivům prizonizace. Život ve vězení hodnotí jako nudu. Menší procento se snaží najít si zábavu ve formě četby (k dispozici vězeňská knihovna), zapojují se do pracovních aktivit.

Otázka č. 3 Máte problémy se spoluvězni?

Ano	ne
10	20

Na tuto otázku odpovědělo 30 odsouzených, 5 neodpovědělo. Soudím, že to bylo z obavy, že by přeci jen odpovědi nebyly anonymní a odpověď by mohla mít dopad na další soužití. Problémy se spoluvězni přiznalo 33% dotazovaných. Bylo to také z důvodu, že se nechtěli podříditi některým pravidlům, která platí mezi odsouzenými. Zde záleží na soužití mnoha lidí, kteří mají různé návyky a zvyky - narušené osobnosti, násilnické sklony apod. 52% dotazovaných ve vězení žije tak, aby neměli problémy, a raději se přizpůsobí pravidlům vězeňské subkultury. Předpokládám, že i zmíněných 5 respondentů (15%) má potíže se spoluvězni.

Otázka č. 4 Vadí vám, že je život ve věznici organizován?

ano	ne
12	23

Odpověděli všichni dotázaní, každý člověk se víceméně adaptuje na vysoce organizovaný způsob života. 65% tento způsob již přijalo a 25% se zatím potýká se ztrátou samostatnosti a iniciativy. Při délce trestu nad 3 roky odolá málokterý jedinec. Nakonec ale zjistí, že je pohodlnější se některé věci nestarat. Jedinec se odnaučí samostatně rozhodovat a po propuštění je závislý na iniciativě jiných lidí. Při osobním rozhovoru někteří přiznali, že už ani neví, jak se některé záležitosti zařizují.

Otázka č. 5 Využití volného času.

Kroužky, sport, četba	nic
15	20

Na tuto otázku odpověděli všichni dotázaní. Přestože je ve věznici spousta zájmových kroužků a možnost sportovního vyžití, nevyužívají tuto možnost všichni (pouze 42%). 58% dotazovaných uvedlo, že volný čas nijak nevyužívá. V programu zacházení má každý odsouzený určen alespoň jeden zájmový kroužek, přesto jej nenavštěvuje. Četbě se věnuje minimum odsouzených. Zde se dokazuje, že člověk se adaptuje na vysoce organizovaný život ve věznici, dostává se do apatie a dochází k zúžení zájmových aktivit.

Otázka č. 6 Navštěvujete zájmové kroužky pravidelně, někdy?

Pravidelně	Někdy
15	20

Šetřením zjištěno, že 15 odsouzených (42%), kteří mají zájmové aktivity, tyto pravidelně navštěvují. Plní tím zároveň stanovený program zacházení. 20 odsouzených (58%) se sporadicky zapojuje do zájmových aktivit formou sportovních nebo míčových her.

Otázka č. 7 Trávíte své volné chvíle raději ve skupině nebo sám?

Ve skupině	Sám
24	11

Z 35 dotazovaných odsouzených 68% tráví volné chvíle ve skupině. Většinou tuto dobu prosedí na kuřárně nebo na ložnici u karetních her. 32% nevyhledává společnost ostatních a je raději sám. Tím mnohdy přitahují zvědavost ostatních a jsou hodnoceni jako „divní“. Pokud je jedinec urostlejší postavy, nikdo si k němu nic nedovolí a nenapadá ho za jeho samotářství. Slabší jedinci jsou na tom hůř.

Otázka č. 8 Využíváte návštěv?

Ano	ne
30	5

Návštěv využívá 85% dotazovaných. Pouze 15% návštěv nevyužívá a to z důvodu velké vzdálenosti místa bydliště.

Otázka č. 9 Telefonujete s příbuznými?

Ano	ne
20	15

V této skupině odpovědí se promítla odpověď na předešlou otázku. Ti, kteří využívají méně návštěv více telefonují. Celkem se jedná o 57% dotazovaných.

Otázka č. 10 Dopisujete si s rodinou?

Ano	ne
17	18

Na otázku dopisování odpovědělo 48% dotazovaných kladně. Při rozhovoru i z kontroly korespondence bylo zjištěno, že někteří dopisy domů nepíší a nechávají si je psát od spoluvězně.

Otázka č. 11 Využíváte čas trávený ve věznici ke svému prospěchu? Vzděláváte se?

Ano	ne
5	30

Jen některý vězeň umí využít čas ve vězení ke svému prospěchu. Tři z dotazovaných se učí cizí jazyk, 2 se učí práci na PC (pouze 14% z celkového počtu respondentů), ale 30 odsouzených (86%) čas ve věznici doslova promrhá. Nemají zájem a jen čekají, až budou propuštěni. Ve vězení se mohou doučit nebo se vyučit v učebním oboru. I této příležitosti je využíváno poskromnu, a když je využita, tak pouze ze zřejmých důvodů. Jedná se vždy o přemístění do jiné věznice, o které odsouzení vědí, že je tam volnější režim než v naší věznici.

Otázka č. 12 Jste ve věznici zaměstnán?

Ano	Ne
2	33

Z nových nástupů se podařilo pracovní zařazení pouze 2 odsouzeným, tedy necelým 6% z celkového počtu. Je to dáno také tím, že je ve věznici málo pracovních příležitostí. Pracovně nezařazených je 94% respondentů. Po rozdělení odsouzených z nástupního oddělení na oddíly se počet zařazených na brigády nebo na pracoviště zvýšil na 9 odsouzených (25%).

Otázka č. 13 Máte zájem pracovat?

Ano	ne
10	25

Z 35 dotazovaných je ochotno pracovat pouze 28%. Ostatní by se raději nečinně povalovali a nepracovali. Mnozí se práci vyhýbají a hledají si různé zdravotní potíže. *„Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý“.* (Sbírka zákonů č. 169 / 1999, § 29)

č. 14 Byl jste na volné vycházce nebo na přerušení výkonu trestu?

Volná vycházka	Volná vycházka
ano 2	ne 33
Přerušení výkonu trestu	Přerušení výkonu trestu
ano 0	ne 35

Z prvotrestaných odsouzených byli na volné vycházce a to v rámci plnění programu zacházení 2 odsouzení (necelých 6% z dotazovaných). Přerušení výkonu trestu není samozřejmá věc. Odsouzený musí mít vytvořeny podmínky k uložení nejvyššího stupně pochvaly a tou je právě přerušení výkonu trestu. „*Jestliže odsouzený svým chováním a jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit odměnu.h) přerušení výkonu trestu*“.(Sbírka zákonů č. 169 / 1999, § 45, písm.h)

9.2 Vícetrestaní

Zkoumaný vzorek reprezentuje 35 vícetrestaných odsouzených.

Otázka č. 1 Co je pro vás horší – adaptace na pobyt ve vazbě nebo ve výkonu trestu?

Vazba	Trest
10	25

Z dotazovaných většina odsouzených nastupovala do výkonu trestu již po několikáté. Na vězeňský život již přivykli, poměry ve věznici znají. Adaptace jim nedělala problémy. 10 respondentů prošlo vazbou (28 %), 20 (72 %) nastupovalo přímo do výkonu trestu. Všichni se shodli v tom, že netrpěli nijak zvlášť stresem. Tuto odpověď bych hodnotil tak, že většina je již plně adaptovaná na výkon trestu.

Otázka č. 2 Hodnotil byste vězeňský život jako život den ze dne?

Ano	Ne
28	7

Z dotazovaných 35 respondentů hodnotí život ve vězení 80% jako stále stejný, nudný a bez větších změn, ale dá se na něj přivyknout. Jak říkají „*jedeš si svoje a jde to. A pak nemáš problémy*“.

Otázka č. 3 Máte problémy se spoluvězni?

Ano	Ne
0	35

Na tuto otázku odpověděli všichni. Nikdo z nich problémy nemá, a pokud se vyskytnou, vyřeší si ho sami mezi sebou. Myslím, že tato skupina je semknutá. Plně přijala normy a pravidla vězeňského života i jiný hodnotový systém.

Otázka č. 4 Vadí vám, že je život ve věznici organizován?

Ano	Ne
3	32

Dotazovaní respondenti odpověděli všichni. Až 91% nevadí vysoká organizovanost vězeňského života. Myslím, že jim tento styl dokonce vyhovuje. Prakticky je o ně postaráno, oni sami se nemusí o nic starat (o stravu, peníze na živobytí, prádlo apod.). Dokonce říkají: „*nedělej potíže a nebudeš je mít taky*“, to znamená, pokud si budou plnit základní povinnosti, nebudou mít žádné problémy ze strany zaměstnanců.

Otázka č. 5 Využití volného času.

Kroužky, sport, četba	Nic
30	5

Z 35 odsouzených 30 (85%) navštěvuje různé zájmové aktivity. Jednak je toto stanoveno v jejich programech zacházení a navíc se jedná o zkušené vězně, kteří udělají to, co se po nich žádá. Dle slov některých „*udělej to a nebudeš v merku*“. Jde o obraz tzv. slušného vězně, adaptovaného a znalého vězeňského života a pravidel. Plní si své povinnosti a chce „mít klid“. 15% vícetrestaných jsou takoví rebelové, které si ale skupina ohlídá.

Otázka č. 6 Navštěvujete zájmové kroužky pravidelně, někdy?

pravidelně	někdy
30	5

85% z této skupiny pravidelně navštěvuje kroužky, spíše za účelem odreagování nebo setkání se s odsouzenými z jiných pater či budov, pokud se kroužek odehrává na jiném patře nebo dokonce na jiné budově. Zde se ukazuje, že tito odsouzení dovedou z každé činnosti získat něco pro sebe.

Otázka č. 7 Trávíte své volné chvíle raději ve skupině nebo sám?

Ve skupině	Sám
33	2

Až 94 % vícetrestaných dotazovaných tráví volné chvíle ve skupinách. Jednak je mezi nimi spousta „kolchozníků“. Jedná se o strategii, která je rozvíjena v rámci vězeňské subkultury a je zaměřena na vyrovnání se s nadbytkem volného času a na získání věcí souvisejících s „venkem“. Tyto ve vězeňském prostředí odsouzeným chybí. Jedná se o zakázané věci nebo i věci běžné denní potřeby.

Otázka č. 8 Využíváte návštěv?

Ano	ne
30 nepravidelně	5

Návštěv sice využívá 85% dotázaných, ale nepravidelně. Příbuzní jezdí většinou 1x za 2 – 3 měsíce. Tyto odpovědi bych spíše hodnotil 50%. Pokud příbuzní nepřijedou, nedělají si z toho žádný problém, „*přijedou příště*“.

Otázka č. 9 Telefonujete s příbuznými?

ano	ne
30	5

Dotazovaní (85%) telefonují, zvláště pak po návštěvách. Pokud vlastní telefonní kartu, není problém telefonních hovorů. Jako vychovatel jsem přítomen při realizaci telefonních

hovorů. Hovory se většinou stočí na „*přivez mi nebo pošli mi*“. V tomto jsou někteří bezohlední a chtějí od svých rodin nemožné. Nemají pojem o životě venku, nemají představu o výdajích na chod domácnosti, výchovu a potřeby dětí. Jsou mimo všední starosti ve vězeňské komunitě, která má odlišná pravidla od pravidel na svobodě. Jsou silně egocentričtí, vidí jen sebe a svůj zájem, mít se ve vězení dobře a necítit nedostatek.

Otázka č. 10 Dopisujete si s rodinou?

Ano	Ne
20 nepravidelně	15

Korespondence sledované skupiny byla nepravidelná, píše 20 respondentů (asi 57%), ale tak 1x za měsíc. Ostatní nemají potřebu psát. K povinnostem vychovatele patří i kontrola korespondence. Obsahy korespondence jsou většinou stejné. „*Přijed' na návštěvu a přivez*“ .... Okruh zájmů a hodnot je velice zúžený.

Otázka č. 11 Využíváte čas trávený ve věznici ke svému prospěchu? Vzděláváte se?

Ano	Ne
0	35

Z 35 odsouzených čas strávený ve vězení ke svému prospěchu nevyužil zatím nikdo.

Otázka č. 12 Jste ve věznici zaměstnán?

Ano	Ne
6	29

17% dotazovaných je zařazených do práce. Jak bylo zmíněno, je ve věznici málo pracovních příležitostí. Ale situace je taková, že mnohým se ani pracovat nechce a vymlouvají se. Vícetrestaní se neradi zapojují i do úklidových prací na oddíle, dle jejich názoru mají něco

odsezeno, tak ať dělají jiní. Jejich argument zní „....*víte, kolik mám odsezeno a za co vůbec sedím*“....?.

Otázka č. 13 Máte zájem pracovat?

Ano	Ne
15	20

42% dotazovaných projevilo zájem o pracovní zařazení. Nechtějí ale dělat práci, která je jim nabízena. Mají zájem o práci na venkovních pracovištích, kam není možnost zařazení kvůli trestné činnosti, délce trestu nebo psychologickému profilu. I odsouzení z této skupiny hledají únikové cesty, aby nemohli být zařazeni např. zdravotní stav.

Otázka č. 14 Byl jste na volné vycházce nebo na přerušení výkonu trestu?

Volná vycházka	Volná vycházka
Ano 4	Ne 33
Přerušení výkonu trestu	Přerušení výkonu trestu
Ano 0	Ne 35

Z 35 vícetrestaných odsouzených byli na volné vycházce v rámci plnění programu zacházení 4 odsouzení (necelých 12% z dotazovaných), na přerušení výkonu trestu nebyl nikdo. „V případě úspěšného plnění programu zacházení a dosahování účelu výkonu trestu může ředitel věznice formou odměny přerušit výkon trestu odsouzenému až na 20 dnů během kalendářního roku“. (Sbírka zákonů č. 169 / 1999, § 56, odst. 1)

9.3 Analýza dokumentů

Data jsem získával z komplexních posouzení odsouzených. Obsahují důležitá fakta, sociální, pedagogická a psychologická posouzení. Dále osobní, rodinné a kriminální anamnézy. Jejich analýzou a zpracováním jsem získal důležité informace, které mi dokreslily celou situaci a pomohly mi ji zhodnotit. Studoval jsem jednotlivé případy a opět jsem vyhodnocoval a skládal informace tak, aby mi do sebe zapadaly.

9.3.1 Kazuistika

Osobní anamnéza

Odsouzený rómského původu, 35 let, kuřák, jak sám vždy v dostupných dotaznících uváděl, drogy negoval a alkohol požíval jen výjimečně. Narodil se v Jižních Čechách, v okrese Jindřichův Hradec. Pochází ze šesti dětí. Již v kojeneckém věku byl odebrán rodičům a umístěn v kojeneckém ústavu, posléze v dětském domově. Ve věku, kdy měl nastoupit do základní školy, byl svěřen do péče prarodičů, u kterých žil s přestávkami do svých sedmnácti let. Na jeho výchově se střídavě podílela také jeho vlastní matka. Školu navštěvoval jen sporadicky, neboť nějaký čas bydlel u prarodičů a nějaký u matky, kam jej děda s babičkou posílali. Pobyt u matky odsouzený hodnotil jako nedobrovolný. Školní vzdělání ukončil pátou třídou zvláštní školy. Vzhledem k tomu, že školu zanedbával, získal základy čtení, psaní a počtů až ve výkonu trestu odnětí svobody. Další vzdělání, např. učiliště, neabsolvoval. Od svých sedmnácti let žil trvale u své matky v Západních Čechách ve městě Sokolov.

Odsouzený je svobodný, bezdětný. Vojenské základní služby byl zproštěn. Do svých dvaadvaceti let, kdy byl odsouzen k prvnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody, žil dvakrát krátce v družském vztahu se svojí přítelkyní.

Jeho zájmy, kterým se od dětství věnoval, byly sport a posilování. Rád se scházel s partou kamarádů, kteří dle jeho slov byli starší. Společně s nimi navštěvoval kina a dle možností také zábavy a diskotéky.

Od svých 16 ti let pracoval u technických služeb jako dělník na výkopových pracích. Tuto práci vykonával rád a v průběhu výkonu trestu měl zájem se k této profesi vrátit.

Zdravotní problémy nikdy neměl, jen drobná zranění z fyzických potyček se svými vrstevníky a především, jak sám uváděl, s „gádži“.

Rodinná anamnéza

Otec i matka odsouzeného byli rómské národnosti. Otec odešel od rodiny v době, kdy byl odsouzený umístěn v dětském domově. Matka se odstěhovala z Jižních Čech do města Sokolov, kde sdílela domácnost s jiným mužem, kterého odsouzený přes skutečnost, že byl otcem nevlastním, akceptoval a vytvořil si k němu i částečnou citovou vazbu, jak sám uváděl. Jedna ze dvou sester žila také s bývalým odsouzeným, který se podílel na spáchaném trestném činu tohoto odsouzeného. Druhá sestra žila ve Spolkové republice Německo se svým přítelem. Byla však také sestrou, o které odsouzený nejvíce hovořil. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody pro něj byla nejdůležitější osobou, která mu pomáhala navázat nový vztah s matkou a dalšími příbuznými. Jeho tři bratři trávili svůj život převážně po věznicích různého typu po celé republice. Výchovu dědy (babička zemřela), který jej pak vychovával sám, hodnotil jako špatnou, údajně proto, že jej velice často fyzicky trestal. V době výkonu trestu, když nastoupil svůj první nepodmíněný trest v jeho 22-ti letech, děda zemřel.

Kriminální anamnéza

Ve svých sedmnácti letech byl poprvé odsouzen podmíněným trestem ještě jako mladistvý ke třem měsícům odnětí svobody za krádež.

Po té následovalo ještě další podmíněné odsouzení stále v mladistvém věku, kdy byl opět za krádež odsouzen na šest měsíců odnětí svobody.

V osmnácti letech se dopustil trestného činu ublížení na zdraví. Byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na jeden rok a zařazen do věznice s dozorem.

Po vykonání tohoto trestu pobyl na svobodě jen pět měsíců a byl opět za násilný trestný čin odsouzen k osmnácti měsícům opět do věznice s dozorem. Krátce po propuštění, byl odsouzen ke třem rokům odnětí svobody do věznice s dozorem za výtržnictví a ublížení na zdraví.

Po propuštění z tohoto, již čtvrtého výkonu trestu odnětí svobody kriminální kariéra odsouzeného dále pokračovala. Již v dubnu téhož roku byl vzat do vazby, obviněn a následně odsouzen tentokrát na jedenáct roků do věznice s ostrahou za ublížení na zdraví s následkem smrti. Výše trestu byla stanovena s přihlédnutím ke skutečnosti, že se jednalo o opakovaný násilný trestný čin a byl zároveň odsouzen jako zvlášť nebezpečný recidivista. Do propuštění zbývají odsouzenému ještě 2 roky ve vězení, přemístěn do věznice s dohledem. Jedná se o zkušeného recidivistu, který je plně adaptován na podmínky výkonu trestu.

Psychologické posouzení

Jedná se o kriminálně narušeného jedince. Páchal převážně majetkovou trestnou činnost. Aktuálně ve výkonu trestu za ublížení na zdraví s následkem smrti – recidiva. Identifikovaný s kriminální subkulturou, na podmínky trestu je adaptovaný. Problémy a výkyvy v chování neočekávám.

Z anamnestických dat je i zřejmá školní a výchovná zanedbanost. Odsouzený pochází z dysfunkční rodiny. Nemá rozvinuté pracovní návyky. Prakticky svůj dosavadní život prožil ve výkonu trestu. Intelektová kapacita se orientačně pohybuje v dolním pásmu populačního průměru. Osobnostně stabilizovaný. Osobnostně stabilizovaný, akcentované osobnostní rysy diagnostikované pro poruchu chování asociálního typu. Agresivní rysy nepřekračují běžnou normu kriminální subkultury.

Motivace k řešení

Morální vlastnosti nejsou plně rozvinuty a integrovány. Na základě dlouhodobé kriminální anamnézy a typické asociální struktury osobnosti nelze s jistou pravděpodobností očekávat změnu postojů k trestné činnosti a chování. Trestná činnost je typicky bagatelizována a racionalizována.

Pedagogické posouzení

Odsouzený prizonizován, návyk na organizovaný způsob života zaběhlý, jinak bezkonfliktní co se týče dodržování režimu a uposlechnutí pokynů zaměstnanců, riziko infiltrace s místní subkulturou nelze vyloučit. Ubytovat mezi kriminálně zdatné a zkušené odsouzené.

9.4 Analýza dat

Získané informace jsem zapisoval, analyzoval a opět skládal a hledal odpověď na otázku, jaký vliv na psychiku má uvěznění jedince a jaký postoj k věznění vězněná osoba má. Jak na ně působí vězeňské prostředí a způsob života a jestli jsou vůbec schopni vlivu prizonizace se bránit nebo jestli vše pasivně přijmou a co nejrychleji se podřídí. Někdo chce být radši sám a nechce se nechat vtáhnout do komunity lidí a způsobu života, který mu nevyhovuje, byť s nimi musí po určitou dobu žít. Ví to, uvědomuje si to, a proto si hledá činnosti a využívá všech možných forem sportu a různých aktivit. Zde ale riskuje nálepku šplhouna a někdy i „bonzáka“. Opět záleží jen a jen na odsouzeném, jak se s touto situací vyrovná.

Někdo nedělá nic a rád se nechá vtáhnout do organizovaného vězeňského života, kde je o něho vlastně postaráno a pokaždé mu někdo ze zaměstnanců řekne, co má právě udělat (*ted' jdeme na výměnu prádla, ted' jdeme na oběd, nákupy atd.*). Několikrát jsem zanalyzoval každou informaci z dotazníkového šetření, hledal a skládal informace a opět analyzoval. Během vytipovaných rozhovorů jsem pozoroval i chování odsouzených, prvotní reakce na otázky, gestikulaci a snažil se hledat informaci i v těchto projevech chování. Projevy chování jsem sledoval rovněž při každodenních běžných činnostech, při sportovních aktivitách i v době osobního volna odsouzených.

Data jsem opět analyzoval, porovnával a zpracovával. Zpracovával jsem všechny získané informace od všech respondentů, sledoval délku trestu, trestnou činnost, vzdělání, rodinný stav, počet dětí, rodinné zázemí. Jestli jednotliví odsouzení využívali návštěv, zda udržovali korespondenci s rodinou, zda telefonovali domů. Dále jestli oni sami měli snahu o pracovní zařazení, aktivitu na oddíle, zda se aktivně zapojili do činností nebo pouze vykonávali práce zadané vychovatelem, jak využívali volný čas, jak plnili program zacházení. V neposlední řadě jestli byl některý z respondentů na volné vycházce či přerušení výkonu trestu odnětí svobody. Sledoval jsem také, co oni sami dělali pro to, aby byli podmíněně propuštěni. Zda se snažili vytvářet si podmínky pro eventuální projednání podmíněného propuštění. Všechny aspekty byly hodnoceny u obou skupin vybraných odsouzených.

Analýzou získaných informací a poznatků celkového vzorku respondentů v počtu 70 odsouzených bylo 35 prvotrestaných a 35 vícetrestaných. Analýzou a porovnáváním dat bylo zjištěno, že vlivům prizonizace podlehli v podstatě všichni odsouzení, pokud byla délka trestu víc jak 3 roky. Prvotrestaní podlehli za delší dobu, vícetrestaní byli v podstatě zadaptovaní na výkon trestu již při svém nástupu. Někteří měli menší problémy, co se týče vazby, protože byli izolováni od ostatních. Do vězení nastupovali vícetrestaní již jako do známého prostředí, znali režim i pravidla.

Rozborem dat bylo zjištěno působení věznění na odsouzené. **Pobyt ve vazbě byl větší psychickou zátěží pro 62 % prvotrestaných, vícetrestaní měli potíže ve 28 %.**

Organizovaný způsob života přijímá 65 % prvotrestaných, 91 % vícetrestaných problémy s tímto nemělo.

Problémy se spoluvězni uvádí 33% prvotrestaných, ještě se sžívají a navzájem poznávají. Vícetrestaní problémy mezi sebou nemají (100%), vždy si je vyřeší mezi sebou.

Volný čas k zájmovým činnostem využívá 42% prvotrestaných a také je pravidelně navštěvují. **Vícetrestaní se snaží „zabít čas“ a v 85% zájmové činnosti využívají a pravidelně navštěvují.** Jak jsem již uvedl, je to také kvůli stykům se známými na jiných budovách, pokud se zájmové činnosti organizují právě tam.

Svůj volný čas tráví raději ve skupině 68% prvotrestaných a **94% vícetrestaných.** Skupiny si vytvářejí mezi sebou.

Udržování vnějších vztahů formou návštěv uvedlo 85%, telefonováním 57%, korespondencí 48% z řad prvotrestaných odsouzených. **Vícetrestaní uvedli návštěvy 85%, telefonování 85%, korespondenci 57%,** ale to vše velmi nepravidelně a za účelem získat něco pro sebe.

Zaměstnání získalo ve věznici 6% prvotrestaných a **17% vícetrestaných,** kteří ale pracovní aktivity nelibě nesou.

Zájem o práci má 28% prvotrestaných a **42% vícetrestaných,** ale zase s výhradami. Nelíbí se jim přidělená práce, vybírali by si lukrativnější práci, například v kuchyni.

Volnou vycházku absolvovali 2 odsouzení, což je 6%, na přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebyl z prvotrestaných nikdo, zatím si nikdo z nich nevytvořil podmínky pro tuto nejvyšší formu odměny. **Vícetrestaní absolvovali volnou vycházku ve 4 případech,** což odpovídá asi 12%, **na přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebyl nikdo.** Zde odsouzení nesplňují kritéria pro realizaci této formy odměny, ať se jedná o délku trestu nebo typ trestné činnosti, psychologický profil a podobně.

Průzkumným šetřením a analýzou veškerých nashromážděných dat a informací bylo zjištěno, že hypotéza o vlivu prizonizace se potvrdila. Dá se říci, že předpoklad u prvotrestaných odsouzených, kteří mají délku trestu delší jak 3 roky, jsou v 66% více ohroženi prizonizací. Záleží na stabilitě jejich rodinného zázemí a aktivním zapojení do zájmových a pracovních aktivit. Naplnil se i předpoklad u osob vícetrestaných. 70 % osob, které strávili ve výkonu trestu odnětí svobody více jak 3 roky, se plně adaptovali na podmínky výkonu trestu. U těchto osob je udržování vnějších rodinných vztahů podmíněno spíše osobním prospěchem, vždy chtějí něco vytěžit pro sebe.

Při využití metody pozorování bylo během doby šetření zjištěno, že mnoho odsouzených je velice egocentrických. Jsou zaměřeni na sebe a své potřeby a vůbec si neuvědomují, že rodina, která zůstala „venku“ má mnohdy existenční problémy. Soustředili se pouze na to, co potřebují oni, aby ve vězení přežili a měli dostatek. Tento fakt se potvrdil při individuálních rozhovorech s odsouzenými, kteří připadali v úvahu jako zadaptovaní na

podmínky výkonu trestu odnětí svobody. To, že je rodina sponzoruje, jim vůbec nepřišlo divné a brali to jako normální věc, protože oni „to právě teď potřebují“.

9.5 Vyhodnocení předpokladů

Cílem praktické části bylo získat popis skutečné souvislosti s prizonizací, adaptaci na výkon trestu, sledování udržování rodinných vztahů a vliv rodinného zázemí. Celkový počet respondentů byl 70.

Předpoklad č. 1: U prvotrestaných odsouzených lze předpokládat, že u 66 % osob, kteří mají délku trestu delší, jak 3 roky jsou více ohroženi prizonizací.

Data a informace byla získána od zkoumaného vzorku 35 respondentů pomocí metod dotazníkového šetření, pozorování a analýzy dokumentů. Uvěznění mělo vliv na psychiku odsouzených.

Z rodinného prostředí a okruhu svých blízkých a známých putovali do specifického prostředí věznice s vysoce organizovaným způsobem života. Výsledkem bylo přijetí norem a pravidel vězeňského života pro přežití v kriminální subkultuře. Pokud neměli zvlášť dobře fungující rodinné zázemí nebo silné vnitřní přesvědčení, podlehli vlivům prizonizace podstatně dříve. Akceptovali skupinovou identitu, která byla pro některé respondenty velmi důležitým prvkem (tam, kde byly narušeny rodinné vztahy). Vzhledem k délce trestu, která je od 3 let výše se většina odsouzených ztotožnila s životem ve vězení, který pro ně byl bezstarostný. Čím delší trest tím více se ztotožnili se způsobem života. Státem zajištěné bydlení a strava, během výkonu trestu se nemuseli o nic starat. Takový život jim vyhovoval, i když měli omezenou svobodu. Záleželo na přizpůsobivosti jedince, jeho postoji k výkonu trestu odnětí svobody a zájmu zapojovat se do zájmových a pracovních aktivit. Pokud upadli do apatie a ztratili zájem o veškeré činnosti, podlehli vlivům prizonizace daleko rychleji a daleko dříve.

Zpracováním veškerých informací včetně doplňujících individuálních rozhovorů se předpoklad č. 1 naplnil.

Předpoklad č. 2: U osob vícetrestaných je předpoklad, že 70% osob, kteří stráví ve výkonu trestu odnětí svobody více než 3 roky, se adaptují na podmínky výkonu trestu.

Data a informace byla získána od zkoumaného vzorku 35 respondentů pomocí metod dotazníkového šetření, pozorování a analýzy dokumentů.

Respondenti již byli plně adaptovaní na život ve vězení. Většinou se jednalo o zkušené recidivisty se zkušenostmi z předchozích pobytů ve výkonu trestu. Prošli věznicemi typu

ostraha, věznice typu dozor pro ně byla daleko horší zkušeností, co se týče režimových opatření. Plně akceptovali skupinovou identitu, která pro ně byla velkou oporou pro přežití. Přijali jiný hodnotový systém, normy a pravidla vězeňského prostředí, zapadli do vězeňské subkultury. Ztratili schopnost rozhodovat za sebe, přijali organizovaný způsob života. Ovládali všechny legální i nelegální techniky ke zvládnutí života ve vězení. Dobře se přizpůsobili vězeňskému prostředí a chovali se dle požadavků a očekávání vězeňského personálu, přestože byl jejich společným nepřítelem. Působili dojemem dobrého vězně. Pokud se vyskytl mezi nimi problém, vyřešili jej sami bez vězeňského personálu. Během pobytu ve vězení určoval činnosti a rozhodoval vězeňský personál. Život je životem den ze dne se ztrátou schopnosti samostatně rozhodovat a plánovat. Po propuštění na svobodu nebyli schopni zajistit si práci a bydlení a vraceli se k páčání další trestné činnosti. Po krátké době se vraceli zpět do výkonu trestu odnětí svobody (vězení domovem). Rodinné zázemí bylo nefunkční a negativní vlivy prizonizace značné.

Rozborem veškerých informací včetně doplňujících individuálních rozhovorů se předpoklad č. 2 naplnil.

Závěr

Tématem bakalářské práce byla prizonizace – adaptace na život ve vězení. Tato dlouhá pouť začíná již ve vazebních věznicích, kdy si jedinec začíná zvykat na jiné prostředí. Po seznámení s prostředím zařízení, s pravidly, režimem a dalšími záležitostmi, si uvědomuje nadbytek času, kterému nepřisuzuje žádnou hodnotu. Zároveň pocítuje nedostatek ostatních, například materiálních věcí. Dále ztráta svobody, blízkých, vytržení ze svých zvyklostí. Čas neutíká, jeden den je jako druhý. Jedinec, ať chce nebo ne, se postupně adaptuje a po odsouzení a vyřčení ortelu se začíná adaptovat i na život ve vězení a přijímá pravidla daná institucí.

Pro zpracování tohoto tématu jsem se rozhodl ze dvou důvodů: jednak ve věznici pracuji jako vychovatel a prostředí je mi známé. A jednak se domnívám, že prostředí institucí pro výkon trestu odnětí svobody a svět odsouzených zůstává běžnému člověku trochu zahalen rouškou tajemství. Nezná souvislosti ani chod vězeňského života, nezná ani různá úskalí, která toto prostředí přináší.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak probíhá prizonizace u vybrané skupiny vězněných osob s ohledem na věk, počet věznění a délku trestu. Jak se vězněná osoba dokáže adaptovat na podmínky života ve vězení a jaký vliv na něho prizonizace má.

Předmětem zkoumání bylo zjistit, jak na odsouzené působí prizonizační vlivy, jaký vliv na psychiku jedince uvěznění má a jaký postoj k samotnému uvěznění má vězněná osoba. Základními metodami průzkumu byly dotazníkové šetření, pozorování a analýza dokumentů. Sledoval jsem, zda udržují vnější kontakty, zda mají zájem zapojovat se do zájmových a pracovních aktivit, zda mají zájem využívat nestandardní návštěvy. Na základě výpovědí odsouzených jsem zjišťoval, zda podlehnou prizonizačním vlivům. Sledoval jsem odsouzené v jejich současném výkonu trestu odnětí svobody.

V teoretické části jsem rozpracoval a vysvětlil jednotlivé pojmy týkající se oblasti vězeňství, trestu a trestání, historického vývoje trestu a zacházení s odsouzenými v různých dobách. Dále současné vězeňství, typy věznic a problematiku adaptace na vězeňské prostředí.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak se odsouzení adaptují na výkon trestu, sledovat udržování rodinných vztahů a vliv rodinného zázemí.

Jedním z prvků je prizonizace je ideologizace, což znamená přijetí norem a pravidel vězeňského prostředí, přijetí jiného hodnotového systému a ztotožnění se s kriminální

subkulturou; patří sem například i osvojení si (a užívání) specifického jazyka, tzv. kriminálního argotu. Představuje vnitřní přijetí subkulturních norem a pravidel, hodnot a postojů a také systému racionalizací (jako obranných mechanismů)- typičtí představitelé jsou kolchozníci. Prostřednictvím svého průzkumu se mi podařilo zjistit, že prioritou u vícetrestaných osob je právě vyvíjet tyto efektivní strategie, které jim „pomáhají“ vypořádat se s pobytem ve vězení. Jedná se o to zvládnout a přežít pobyt ve vězení tak, aby to co možná nejrychleji utíkalo - u některých volnočasové aktivity, naučit se „sžít“ s ostatními odsouzenými, vytvářet menší skupiny a v nich žít a „pomáhat si“. Tito odsouzení nemají nijak zvlášť dobře fungující rodinné zázemí a spoléhají na skupinovou identitu. Někdo volí jiné strategie. Straní se a chce být sám, nechce se nechat vtáhnout do těchto praktik, ale většina dříve či později podlehně vlivu vězeňské subkultury. Je to dané délkou trestu a typem lidí, se kterými je ubytován. Protože odsouzení si tato specifická pravidla vytváří sami, jsou samozřejmě odlišná od těch oficiálních. Ale tato pravidla jsou odsouzenými respektována a v rámci možností dodržována. Pokud ještě jedinec nebyl ve výkonu trestu, nemá dlouhý trest a má dobře fungující rodinné zázemí, udržuje s nimi kontakty formou návštěv, korespondence či telefonních hovorů, dle mého názoru nedochází k nějakému zvnitřnění s pravidly vězeňské subkultury, jde pouze o jejich formální dodržování. Jde opět o určitý způsob, jak se vypořádat se situací uvěznění, což je doloženo i v teoretické části mé práce.

Dalším z prvků prizonizace je institucionalizace. Institucionalizaci podléhá více méně každý odsouzený. Průzkumným šetřením bylo zjištěno, že přijetím forem organizace vězeňského života se odsouzení zcela adaptují - jsou přizpůsobení - na podmínky výkonu trestu podnětí svobody. Jejich život ve vězení je omezen, co se týká potřeb i svobody jedince, je vysoce organizován. Ověřil jsem si, že odsouzenými je vnímán jako nutné zlo a málokdo dokázal čas strávený ve vězení využít se svému prospěchu a pro svůj další budoucí život. Vždyť i ve vězení jsou možnosti doplnit si vzdělání, dokončit základní školu nebo získat výuční list v některém z učebních oborů.

Negativním projevem prizonizace ale je, že si vězněná osoba zvykne na institucionalizovaný život a po propuštění na svobodu není schopna žít a rozhodovat o sobě samostatně. Týká se to hlavně odsouzených s dlouhodobými tresty nebo odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně. Během průzkumu jsem zjistil, že víc jak 70% odsouzených se sledovaného vzorku podlehl a ztratilo schopnost rozhodovat sama za sebe (je to způsobeno tím, že se nemusí o nic starat, mají zajištěnou stravu i pobyt, mají organizované veškeré činnosti), ztratili schopnost plánovat a žijí den ze dne. Nevidí ani

realisticky alternativy své budoucnosti. Málokdo plánoval, jak bude žít po propuštění. Propuštění se vlastně bojí, při individuálních rozhovorech uváděli, že ani neví, co budou venku dělat – ve vězení jim vlastně dobře. Ve většině ztratili zájem o veškeré aktivity a iniciativu přenechali jiným. Ve vězení je to personál, po propuštění očekávají pomoc od rodin. Šetřením jsem také zjistil, že respondentům v podstatě institucionalizovaný život nevadí a přijali ho v plné míře. Tím se potvrdilo, že po propuštění na svobodu nebudou schopni žít a rozhodovat o sobě samostatně. Týkalo se to hlavně odsouzených s dlouhodobými tresty nebo odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně.

Na základě odpovědí respondentů jsem si také mohl odpovědět na otázku, zda se budou po propuštění schopni zařadit se do běžného života ve společnosti nebo se budou vracet zpět do vězení. Prizonizační vlivy jsou v takové míře, že po propuštění nezvládají život na svobodě a opět se vracejí do výkonu trestu odnětí svobody. Shodou okolností, při běžném pracovním dni na oddíle při kontrole korespondence, se mi dostal do ruky dopis vícetrestaného propuštěného klienta, který psal, *„že život venku je na nic, že se musí o všechno starat, shánět, zařizovat a platit, makat a makat a nic mu nezůstane. Brácho, buď rád za to, kde jsi. V závěru dopisu dodává: „ Ve vězení mi bylo líp, všechno jsem měl a o nic se nemusel starat“.* Tento člověk v plné míře podlehl vlivům prizonizace a není vlastně schopen začlenit se do společnosti. Myslím si, že v brzké době se opět navrátí k životu za mřížemi, který mu vyhovuje.

Přínos bakalářské práce vidím v tom, že se v praktické části potvrdily některé zkoumané aspekty tak, jak je uvádí odborná literatura a jak jsem je uvedl v teoretické části bakalářské práce. Veškerá zjištění určitě uplatním i při výkonu práce vychovatele, ať se týkají teoretických znalostí nebo praxí ověřenými výsledky.

O osudy odsouzených zajímá vysoce odborný personál ve věznici - psychologové, sociální pracovníci, vychovatelé i ostatní zaměstnanci, kteří jsou připraveni podat pomocnou ruku při řešení problémů souvisejících s uvězněním a adaptací. Přesto si každý z nich nese své znamení z pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody i do dalšího života. Všichni se těší na propuštění a říkají, že se nikdy nevrátí, ale nakonec se většina z nich vrací, protože život ve vězení je pro ně daleko jednodušší.

Návrh na opatření

Vzhledem ke složitosti této problematice bych uvažoval o reformě systému soudnictví i vězeňství. Soudnictví v tom smyslu, že by se měla citlivěji rozlišovat závažnost provinění a více uplatňovat ukládání alternativních trestů. V tomto smyslu by měl určitě fungovat i důsledný systém kontroly nad plněním uložených alternativních trestů. Odpykávat si trest na svobodě a ne za mřížemi vězení. Potom by nebyli odsouzení lidé vystaveni vlivu prizonizace, protože každé uvěznění má vliv na psychiku člověka. Jeho negativní důsledky si jedinec odnáší na svobodu.

Změnou na straně vězeňského systému co se týče výkonu trestu odnětí svobody. Ve vězení dochází ke kumulaci delikventů s různou závažností páchané trestné činnosti. Diferencovat závažnost trestné činnosti, umisťovat odsouzené s méně závažnou trestnou činností zvlášť od odsouzených se závažnými trestnými činy.

V České republice je stále více trestaných osob, které čekají na nástup výkonu trestu odnětí svobody. Věznice jsou stále více přeplněné a tímto opatřením by se mohla přeplněnost věznic markantně snížit.

Použitá literatura

- ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana, kriminologický pohled na terciární prevenci*. 1 vyd. Policejní akademie ČR Praha, 2005. IBSN 80-7251-207-2
- GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. 596 s. IBSN 80-7203-124-4
- HANUŠ, B. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. s. 95. IBSN 80-86723-14-3
- KONEČNÁ, Z. *Základy komunikace*. 1. vyd. Vysoké učení technické Brno, 2009. IBSN 978-80-214-3891-0.
- KUCHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 544. IBSN 80-7179-813-4
- MEZNÍK, J. - KALVODOVÁ, V. *Základy penologie*. vyd.1. Brno: Masarykova universita – Právnická fakulta, 1995. s. 75. IBSN 80-210-1248-X
- MOUSSOVÁ, Z. *Úvod do speciálního poradenství*. vyd. 1, Liberec: TUL, 2002. s. 77. IBSN 80-7083-659-8
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III.díl, negativní jevy ve vězení*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2007. s. 69. IBSN 978-80-7372-205-0
- SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie 2. díl. speciální část*. 1.vyd. Liberec: TUL, 2002. s. 83. IBSN 80-7083-680-6
- SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. 1.vyd. Liberec: TUL, 2008. s. 80. IBSN 978-80-7372-287-6
- ŠVINGLAROVÁ, D. *Kapitoly z psychologie*. 1.díl, vyd. Liberec: TUL, 2005. s. 92. IBSN 80-7083-960-0
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody č. 345/1999 *Sbírka zákonů České republiky*.
- Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 *Sbírka zákonů České republiky*.

Přílohy

Seznam příloh

Příloha.....	č. 1
Příloha.....	č. 2

Příloha 1 Věznice Kynšperk nad Ohří

Příloha 2 Věznice Kynšperk nad Ohří